

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gašper Mamilovič

**Pomen in vpliv predsednika Združenih držav Amerike na oblikovanje in
izvajanje zunanje politike Združenih držav Amerike: primer prvega
mandata Georga W. Busha in Baracka H. Obame**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gašper Mamilovič

Mentor: doc. dr. Boštjan Udovič

**Pomen in vpliv predsednika Združenih držav Amerike na oblikovanje in
izvajanje zunanje politike Združenih držav Amerike: primer prvega
mandata Georga W. Busha in Baracka H. Obame**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

To magistrsko delo posvečam:

- Moji Klavdiji v zahvalo. Brez tvoje podpore in ogromne doze razumevanja ne vem, kako bi mi uspelo. Hvala! Najrajši te imam.
- Mojima staršema Nevenki in Marku ter ostali družini v zahvalo za vso podporo v času mojega študija.
- Hvala tebi, Boštjan, da si vsa ta leta trpel moje poskuse pisanja in me pri tem podpiral. Vsak študent si lahko le želi takšnega mentorja.

Pomen in vpliv predsednika Združenih držav Amerike na oblikovanje in izvajanje zunanje politike Združenih držav Amerike: primer prvega mandata Georga W. Busha in Baracka H. Obame

Magistrsko delo obravnava pomen in vpliv predsednika ZDA na oblikovanje in izvajanje zunanje politike. Politični sistem ZDA zagotavlja predsedniku proste roke pri izbiri ključnih odločevalcev, ki pripravljajo zunanjo politiko na poti do implementacije, včasih so lahko pomembne strankarske usmeritve, ki niso striktne. Poleg ministra za zunanje zadeve je prisotno še veliko drugih akterjev, ki imajo v času določenega predsednika večjo ali manjšo moč. Prav v prvem mandatu predsednika Busha se je zgodilo, da takratni zunanji minister Powell ni imel odločilne besede pri ustvarjanju zunanje politike, ampak so to bili drugi ljudje, od svetovalke za nacionalno varnost do obrambnega ministra. Na koncu je odvisno od osebnosti predsednika, da se odloči, komu v zunanji politiki bolj zaupa in kako bodo cilji in sredstva zunanje politike zapisani. Z izvolitvijo Obame je svet upal, da bo dobil premišljenega in preudarnega predsednika, ki bo vodil dialog med svetovnimi državami, vendar se je na koncu izkazalo, da je bila njegova prioriteta reševanje domačega gospodarstva. Njegov in Bushev prvi mandat imata skupno značilnost, saj sta se oba predsednika pretežno ukvarjala z dogodki v zunanjem okolju.

Ključne besede: ZDA, zunanja politika, predsednik, vodilni kreatorji zunanje politike, vpliv osebnosti predsednika na odločanje, zunanje okolje.

The importance and influence of the President of the United States of America on the formation and implementation of the foreign policy of the United States: case study of George W. Bush's first mandate and Barack Obama H. Obama

The master's thesis deals with the importance and influence of the US President on the formation and implementation of foreign policy. The political system of USA provides to the president a free hand in choosing his key decision-makers who are preparing foreign policy on the road to implementation. Sometimes, party policies can be important, but they are not very strict. In addition to Secretary of State there are many other actors who have a greater or lesser power at the time of a particular president. It was during president Bush's first term that Secretary of State Powell did not have the decisive role in creating foreign policy but it was other people from the national security adviser to the defense minister. In the end it depends on the personality of the president to decide whom to trust in the foreign policy process and how the means and goals of the foreign policy will be written down. With the election of Obama, the world hoped to get a thoughtful and prudent president who would lead the dialogue between world countries but in the end it turned out that his priority was to solve the domestic economy. His and Bush's first term has a common characteristic that both presidents have mainly dealt with events in the external environment.

Key words: USA, foreign policy, president, leading foreign policy makers, the influence of the president's personality on decision-making, the external environment.

KAZALO

1.) UVOD	6
2.) OPREDELITEV KONCEPTA ZUNANJE POLITIKE	10
2.1.) PRISTOPI K ANALIZI ZUNANJE POLITIKE	10
2.2.) SREDSTVA, CILJI IN VREDNOTE V ZUNANJI POLITIKI.....	13
2.2.1 POLITIČNA SREDSTVA IN JAVNO MNENJE.....	15
2.2.2. EKONOMSKA SREDSTVA ZUNANJE POLITIKE.....	16
2.2.3. SREDSTVA PRISILE.....	17
2.3.) VPLIV ZUNANJEGA OKOLJA, NOTRANJEGA OKOLJA IN OSEBNOSTI POSAMEZNEGA PRESEDNIKA NA NASTAJANJE ZUNANJE POLITIKE.....	18
3.) GLAVNE ZNAČILNOSTI AMERIŠKEGA POLITIČNEGA SISTEMA	20
3.1.) FORMALNE PRISTOJNOSTI PREDSEDNIKA ZDA	20
3.2.) NEFORMALNE PRISTOJNOSTI PREDSEDNIKA ZDA.....	22
3.3.) RELAVANTNI AKTERJI AMERIŠKE ZUNANJE POLITIKE	23
4.) MANDAT GEORGE W. BUSHA	25
4.1.) SMERNICE ZUNANJE POLITIKE PRED VOLITVAMI.....	26
4.2.) TERORISTIČNI NAPADI 11. september 2001	32
4.3.) ZUNANJA POLITIKA PO NAPADIH DO KONCA MANDATA	33
5.) MANDAT BARACKA H. OBAME	37
5.1.) SMERNICE ZUNANJE POLITIKE PRED VOLITVAMI.....	38
5.2.) SVETOVNA GOSPODARSKA KRIZA	40
5.3.) ZUNANJA POLITIKA DO KONCA MANDATA	41
6.) PRIMERJAVA OBEH ZUNANJIH POLITIK	43
7.) ZAKLJUČEK.....	45
8.) VIRI IN LITERATURA	50

1.) UVOD

21. stoletje, čas hitrega napredka znanosti in tehnologije. Sodobna družba postaja s pomočjo znanosti, vse bolj povezana na eni strani in vse bolj kompleksna na drugi. Napredek človeštva je pripeljal svet v takšno stopnjo globaliziranosti, da postajamo odvisni drug od drugega in povezani kot še nikoli. Vloga in vpliv posameznih držav v tem procesu sta zelo različna, Združene države Amerike (ZDA) so bile in še vedno so nosilke razvoja novega sveta, kjer imajo vodilno vlogo.

ZDA so svetovna velesila, tako po ekonomski, kot po geografski moči, saj so tretja največja država na svetu (World Atlas 2017). Velikost države oziroma geografija in število prebivalcev sta dva izmed elementov, na katerih temelji nacionalna moč in vpliv države. Poleg teh dveh elementov, ki sta stabilna, so stabilni elementi še industrijska zmogljivost, naravna bogastva in vojaška pripravljenost. Nasprotno imamo nestabilne elemente, ki se nenehno spreminjajo in so pravzaprav elementi politične stabilnosti države: nacionalni značaj, nacionalna morala in kvaliteta diplomacije ter vlade (Morgenthau 1995, 207–54). Moč in vpliv ZDA se skrivata v kombinaciji obeh elementov.

Izhajal bom iz nestabilnih elementov izvora moči države, in sicer na kvaliteto diplomacije in vlade. Povezanost obeh elementov bo vodilo magistrskega dela, saj bom proučeval vpliv in pomen predsednika ZDA na oblikovanje zunanje politike. Temeljno vprašanje je torej, kako lahko predsednik ZDA vpliva na oblikovanje in izvajanje zunanje politike oziroma kakšno prioriteto ima zunanja politika v mandatu posameznega predsednika, ki ima v ZDA vodilno politično vlogo, saj sestavi vlado in določi ministre, ki so zadolženi za upravljanje s posameznimi področji, tudi s področjem zunanje politike (Smith 2016).

Časovno bom proučevanje zunanje politike omejil na čas prvega mandata Georga Walkerja Busha in Baracka Huseina Obame, torej obdobje od leta 2001 do leta 2005 in obdobje od leta 2009 do leta 2013. S tem bom zajel dve različni časovni obdobji, dva različna predsedniška mandata in dva različna tipa osebnosti predsednikov in ugotavljal, kako je vse to vplivalo na zunanjo politiko ZDA. Pri tem je potrebno upoštevati tudi dogodke v zunanjem in notranjem okolju zunanje politike.

Januarja 2001 je kot 43. predsednik ZDA prisegel George Walker Bush. Kljub zanesljive mu vodstvu, ki ga je užival v času volitev, je njegov izzivalec in tedanji podpredsednik ZDA Al Gore, uspel to razliko zmanjšati in po številu glasov na prebivalce zmagati na volitvah, vendar je na koncu po odločitvi Vrhovnega sodišča, zmaga pripadla Bushu, odločili so preferenčni

glasovi, zbrani na Floridi. Dogajanje v času pred prisego je spremljala celotna svetovna javnost, saj je bilo le-to ves čas negotovo in na trenutke bizarno, kar je bilo vidno pri vnovičnem štetju glasovnic. Prvi mandat je na zunanjepolitičnem prizorišču minil v znamenju vojne proti terorizmu in invazije na Afganistan in Irak. Slednje je Bush izvedel kot reakcijo na teroristične napade 11. septembra 2001, ki so močno zaznamovali njegovo predsedovanje. Vojni je Bush vodil skupaj z majhnimi koalicijami, tukaj je bila pomembna predvsem podpora Velike Britanije in brez podpore ostale mednarodne skupnosti (Whitehouse 2017).¹

Nasprotno je svetovna javnost novembra 2008, ko je bil prvič izvoljen demokrat Obama, potem ko je na predsedniški tekmi prehitel Johna McCaina, verjela v začetek novega obdobja zunanje politike, kjer si bodo ZDA prizadevale za sožitje in dialog med narodi. Obama je kot sposoben retorik prepričal marsikoga, ne samo v ZDA, ampak tudi drugje po svetu, med drugim tudi odbor, ki podeljuje Nobelove nagrade za mir, po slabem letu svojega mandata prejel pomembno mednarodno priznanje. Odbor za podeljevanje Nobelovih nagrad je ob tem zapisal: »Le redkokateremu človeku tako kot Obami uspe ujeti pozornost sveta in dati ljudem upanje za boljšo prihodnost.« Svet je po dveh Bushevih mandatih upal, da so ZDA dobile voditelja, ki bo pomagal celoten svet popeljati v obdobje sodelovanja in splošnega napredka na vseh področjih. Njegov prvi mandat je minil v reševanju svetovne gospodarske krize, ki je močno prizadela tudi ZDA, kjer se je ne nazadnje tudi začela. Obama je kot odgovor na politiko zagovarjal politiko večjega trošenja, pri tem je naletel na velik odpor, predvsem evropskih držav, Nemčije in Francije (RTVSLO 2009).

Magistrsko delo bom razdelil na teoretičen in praktičen del. Po uvodu bom opredelil koncept zunanje politike in bo razdeljen na tri dele. V prvem delu bom opredelil pristope proučevanja v zunanji politiki in tako dobil odgovore na raziskovalna vprašanja, kako oziroma na kakšen način se zunanja politika proučuje, kaj je zunanja politika, v kakšnih oblikah se pojavlja. Drugi del bo zajemal vrednote, sredstva in cilje v zunanji politiki, kjer bo razložitev pojma zunanje politike (kdo je subjekt in kdo jo oblikuje). Največji poudarek bo na tretjem delu, kjer se bom ukvarjal z vplivom zunanjega in notranjega okolja ter osebnosti predsednika na oblikovanje zunanje politike. Dogodki v zunanjem in notranjem okolju so pomembno zaznamovali in vplivali na mandata obeh predsednikov. Kako sta se predsednika na dogodke odzvala, je zelo

¹ Njegov oče George Herbert Walker Bush je bil 41. predsednik v obdobju od leta 1989 do leta 1993, v enem izmed ključnih obdobj svetovne zgodovine, v času padca berlinskega zidu in posledično tudi komunističnega sistema. Bushu mlajši je za svojo izvolitev spretno uporabil tudi očetov ugled, ki ga je pustil v ameriški javnosti. Primer očeta in sina Bush je še drugi primer v ameriški zgodovini, da sta tako oče kot sin predsednikovala v Beli hiši (Whitehouse 2017).

povezano z osebnostjo posameznega predsednika. Bush in Obama sta si po tej plati zelo različna, sam bom skušal izvedeti, kako se je to dejansko odražalo na področju zunanje politike. Ali sta bili politiki obeh predsednikov res tako različni oziroma kdo je bil na zunanjepolitičnem področju aktivnejši. Postavlja se vprašanje, kakšen je manevrski prostor predsednika glede na situacijo v obeh okoljih in kdo izmed njunih administracij ima na predsednika najmočnejši vpliv (Bojinović Fenko 2010, 65–78).

Predsednik ZDA deluje v političnem sistemu, ki ima svoje značilnosti in specifične, ki jih bom predstavil v tretjem delu magistrskega dela. Osredotočil se bom na formalne in neformalne pristojnosti predsednika ZDA in na relevantne akterje, ki vplivajo na oblikovanje zunanje politike. S tem bom dobil odgovor na vprašanje, kakšni so zakonski okvirji delovanja predsednika ZDA na področju zunanje politike, kakšna je praksa ter kdo vse vpliva na nastajanje zunanje politike. Poleg administracije imajo velik vpliv tudi nevladni igralci, predvsem nevladne organizacije, združenja, bivši predsedniki, lobisti itd. Kakšno vlogo oziroma vpliv je imel katerikoli od teh igralcev, je bilo odvisno od posameznega obdobja oziroma predsednika (LeLoup in Shull 2003, 109–10).

Četrty, peti in šesti del se bo ukvarjal z analizo mandatov obeh predsednikov, in sicer po principu: smernice zunanje politike pred volitvami; velik dogodek v notranjem in zunanjem okolju (teroristični napad 11. 09. 2001 in izbruh svetovne gospodarske krize), ki je vplival na predsednikovanje; zunanja politika od tega dogodka naprej do konca mandata. Dogodka v notranjem in zunanjem okolju bosta del mojih dveh hipotez, ki se glasita:

H1: Zunanja politika Georga W. Busha je bila izrazito usmerjena v zagotavljanje nacionalne varnosti.

Bushev mandat so zaznamovali teroristični napadi 11. 09. 2001, ko je mednarodna teroristična organizacija Al Kaida napadla ZDA: Tem tragičnim dogodkom je sledila vrsta ukrepov, ki so šli v smeri zagotavljanja večje varnosti svojih državljanov. To se je odražalo tudi na področju zunanje politike, ki je bila podrejena sklepanju zavezništev v boju proti terorizmu, ki je bil najizrazitejši v Afganistanu in Iraku (BBC 2017).

H2: Zunanja politika v času Baracka H. Obame je bila usmerjena v okrevanje gospodarstva.

Izbruh svetovne finančne krize leta 2008, ki se je začela s propadom ameriških bank Lehman Brothers in Goldman Sachs, je bil prvi problem, s katerim se je morala spopasti Obamova

administracija. To se je odražalo tudi v zunanji politiki, ki je bila usmerjena v reševanje problemov gospodarstva in iskanju rešitev za njegov novi zagon (The Economist 2013).

V zaključku bom povzel celotno magistrsko delo in potrdil ali ovrgel hipotezi. Osredotočil se bom na vlogo predsednika pri nastajanju zunanje politike in vseh drugih akterjev predsednikovih delegacij, ki vplivajo na predsednika samega, medtem ko se z vplivom drugih akterjev, kot so različne skupine lobijev, ki jih v ZDA ni malo, ne bom ukvarjal. Osredotočil se bom striktno na vladne akterje, posameznike, ki so prisotni že pri nastajanju posamezne zunanje politike in tudi kasneje pri njeni implementaciji (Hook 2008, 257).

2.) OPREDELITEV KONCEPTA ZUNANJE POLITIKE

Zunanjo politiko različni avtorji definirajo različno, kar potrjuje trditev Brgleza in Udoviča (2011, 14), ki pravita, da je proučevanje zunanje politike, zaradi njene kompleksnosti, silno nehvaležno delo. Znanost proučevanja mednarodnih odnosov, zunanja politika je namreč del mednarodnih odnosov, se je na teoretični ravni dokončno začela oblikovati v drugi polovici 20. stoletja (Simoniti 1995, 3). Temu primerno se je proučevanje razvijalo tudi v našem prostoru, kjer za pionirja proučevanja zunanjih odnosov velja dr. Vladimir Benko. Slednji pravi, da je zunanja politika skupek bolj ali manj povezanih akcij in procesov, ki potekajo v mednarodni skupnosti (Benko 1997, 221). Za širše razumevanje pojma je pomembna tudi Petričeva definicija, ki je širša in pravi, da je zunanja politika dejavnost države, ki v mednarodnem okolju uresničuje svoje cilje in interese (Petrič 2010, 18). Te lahko uveljavlja tudi neodvisni akter in potemtakem lahko zunanjo politiko definiramo kot vsoto uradnih odnosov, ki jih je neodvisni akter napravil v mednarodnih odnosih (Hill 2003, 3).

2.1.) PRISTOPI K ANALIZI ZUNANJE POLITIKE

Analizo zunanje politike lahko opravljamo na dveh nivojih, in sicer na ravni mednarodnega sistema s pomočjo t. i. sistemske ravni analize, ki edina omogoča široko in celostno proučevanje mednarodnih odnosov ter na ravni države. Analiza na ravni države je delna, zahteva več časa in poglobitve v študij posamezne države, na koncu je kot posledica vsega tega velika razlika med študijami. Do razdelitve med znanostjo o mednarodnih odnosih in študijem zunanje politike je prišlo v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja, kar danes označujemo, kot behavioristični obrat v ameriškem družboslovju in spada v okvir druge velike razprave znanosti o mednarodnih odnosih (Bojinović Fenko 2010, 77–8).

Iz dveh ravni analize danes poznamo dve široki obliki obravnavanja zunanje politike. Prva je na ravni mednarodnega sistema, kjer analiziramo zunanje dejavnike, druga na ravni države, kjer analiziramo notranje dejavnike. Analizo zunanje politike glede na izvor dejavnikov imenujemo aktersko specifične in aktersko splošne teorije. Slednje so bolj poznane pod imenom teorije mednarodnih odnosov in povzemajo dogajanja široko splošno, medtem ko so aktersko specifične teorije, povzemajo dogajanja na bolj ozkem in specifičnem področju. Aktersko-specifičen pristop je del ameriške tradicije proučevanja zunanje politike, ki posamezno zunanjo politiko obravnavajo podrobneje in bolj specifično, kar opišemo kot pristop analize zunanje politike (Bojinović Fenko 2010, 77–8).

Če pristop analize zunanje politike razdelamo še bolj podrobno, pridemo do ugotovitve, da analiza upošteva notranje in zunanje okolje, kjer najdemo tudi druge manjše dejavnike, akterje,

procesne in norme. Pri vsem tem sledimo zavezam pri analizi zunanje politike (Hudson 2012, 13–5):

- vpogled pod raven analize države,
- gradnja aktersko specifične teorije kot majhnega veziva med aktersko splošno teorijo in kompleksnostjo realnega sveta,
- iskanje več vzorčnih razlag s premoščanjem več ravni analize,
- uporaba teorije in ugotovitev iz različnih spektrov družboslovja,
- proces odločanja v zunanji politiki se razume enako pomemben kot njegov rezultat.

Odločanje v zunanji politiki poteka stalno, stalno se tudi odloča o izbiri sredstev, ki pripeljejo do določenega cilja. Allison (2012, 273) ob tem dodaja oziroma osnuje tri konceptualne modele pristopov analize zunanje politike, ki jih je zasnoval na osnovi proučevanja kubanske krize na začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja.² Takrat se je pokazalo, da je celovit pregled kubanske krize razkril, da je potrebna teoretična opredelitev problema za celovito reševanje le-tega. Pomembni so predvsem odgovori na vprašanja:

Kaj se je zgodilo?

Zakaj se je zgodilo?

Kaj se bo zgodilo?

Model I, imenovan tudi 'racionalni akter' (*RAM-Rational Actor Model*), predpostavlja, da je vlada pri svojem odločanju homogena, popolno obveščena, enotna ter deluje v skladu z nacionalnim interesom, ki izvira iz notranjega okolja. S pomočjo tega modela lahko v množici vseh informacij ločimo in dobimo točno določene determinantne, s katerimi lahko izločimo točno določene rezultate, ki jih iščemo. Na primeru kubanske raketne krize se tako Model I sprašuje, zakaj je SZ začela nameščati rakete na Kubo? Ali so bili takšni cilji vlade? Ali je glavni akter vlada ali njen predsednik Nikita Hruščov? Če je sovjetska vlada naredila takšno potezo, potem je gotovo imela takšen cilj, ki bi ji zagotovil strateško prednost? Čeprav je Model I koristen za marsikatero analizo, se je pokazalo, da ga je potrebno razdeliti še bolj podrobno

² Do kubanske raketne krize je prišlo leta 1962, ko je Sovjetska zveza (SZ) začela nameščati rakete z jedrskimi konicami na Kubi, kar je pripeljalo do skorajšnjega začetka vojne med obema blokoma. Posledica uspešne rešitve krize je bila direktna linija med Moskvo in Washingtonom ali t. i. rdeči telefon (RTVSLO 2012).

na posamezne dele, kjer dobimo posamezne politične igralce in organizacije, ki so vpete v delovanje vlade. Če povzamemo, RAM model oziroma Model I, povezuje cilje in akcijo preko posameznih kalkulacij situacij, v katerih se znajde določeni akter. Slednji bo vedno izbral odločitev, ki najbolj ustreza njegovim interesom (Allison 2012, 273–74).

Druga dva modela sta bolj neenotna, kompleksna in dajeta prednost notranjim določevalcem znotraj vlade. Model II je imenovan tudi model 'organizacijskega obnašanja' (*Organisational Behaviour Model*), poudarja pomen uradniškega odločanja znotraj vlade, kjer se vsak uradnik zaveda svoje funkcije in moči odločanja, ki je primerna položaju, ki ga ima uradnik v administraciji, kjer veljajo specifična pravila, postopki in kultura odločanja. Za razliko od Modela I, ki se osredotoča na cilje in analizira delovanje enotnega, homogenega akterja, se Model II osredotoči na redne vzorce obnašanja posameznega akterja. Če pogledamo zopet na primeru kubanske raketne krize, se Model II, ob dejstvu, da so rakete že nameščene na Kubi, osredotoči na: zbiranje informacij, opredelitev možnosti, ki so na voljo in na izvajanje programa. To, da so rakete nameščene na Kubi, je rezultat dela obstoječih organizacijskih struktur, ki delujejo po točno določenih vzorcih in procedurah, ki se ponavljajo tudi v prihodnosti, saj ima katerakoli vlada v osnovi tovrstno strukturo organizacije, ki določa delovanje vlade od temeljev navzgor (Allison 2012, 274–75).

Tretji model imenovan 'model vladne politike'-*Governmental Politics Model* (Model III), izpostavlja vlogo posameznika znotraj posameznega političnega sistema. Karkoli se zgodi v mednarodni skupnosti ne nastane kot določitev posameznega akterja ali delujočih organizacijskih struktur, temveč kot rezultat pogajanj med posameznimi igralci znotraj vladne strukture, ki imajo različno moč. Vse je torej odvisno od pogajalske moči posameznih igralcev in spretnosti, ki pripeljejo do uveljavitve njihove politike. To, da se je SZ odločila postaviti raketna oporišča na Kubi, je rezultat pogajanj med posameznimi igralci znotraj vlade, ki imajo različne moči in pogajalske sposobnosti (Allison 2012, 275–76).

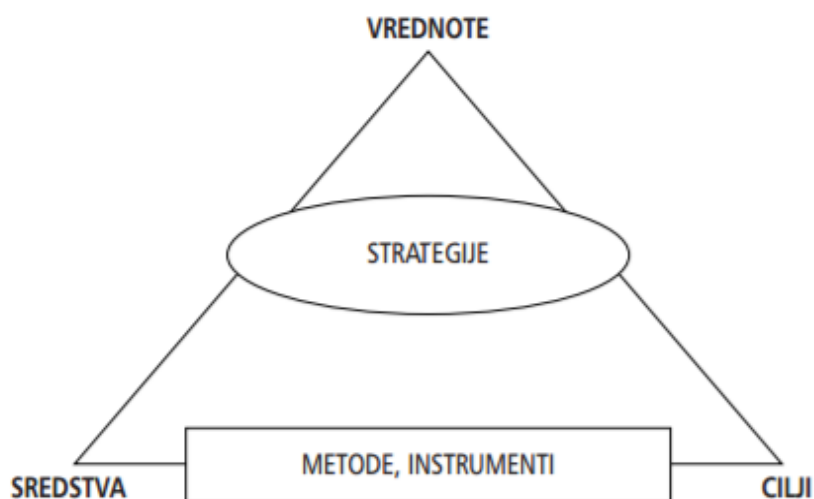
Če povzamemo delovanje vseh treh modelov, ugotovimo, da se vsi trije modeli medsebojno dopolnjujejo oziroma so komplementarni, kar še posebej velja za drugi in tretji model. Nobeden od teh modelov ne opisuje dogodkov, vendar se osredotočajo na pomembne determinante ustvarjanja zunanje politike (Allison 2012, 276). Po drugi strani pa vsi trije modeli pozabljajo na pomen osebnosti odločevalcev, njihova prepričanja in izkušnje s tovrstnimi dogodki, ki določajo smernice odločitev posameznih akterjev v zunanji politiki, še posebej v času kriz in

hitrih sprememb. V teh časih se odločanje posameznikov spremeni in je drugačno kot v času miru in enakomernih sprememb (Bojinović Fenko 2010, 81).

2.2.) SREDSTVA, CILJI IN VREDNOTE V ZUNANJI POLITIKI

Celoten proces analize in napovedovanja zunanje politike se je od 80. let prejšnjega stoletja osredotočil na tri glavne determinantne zunanje politike, in sicer so to vrednote, sredstva in cilji (kot je vidno na spodnji skici). Kot navajata Udovič in Mancevič (2009) so v vrhu, ne samo trikotnika, ampak vsake države, družbe, vrednote oziroma vrednostni sistem, ki izhaja iz norm in vrednot ljudi, ki živijo v posamezni državi. Slednje so zapisane v ustavah, ustavnih zakonih in deklaracijah ter na ta način predstavljajo vrednostne smernice politike in delovanja posamezne države. Državljeni obče sprejmejo določene vrednote in norme, ki so nemalokrat povezane z moralo in etiko. Skupaj tvorijo celoto, ki predstavlja temeljno usmeritev države.³

SKICA 2.1.: TRIKOTNIK ZUNANJE POLITIKE

Vir: Udovič in Mancevič (2009, 84).

Za uveljavljanje vrednot v zunanji politiki država uporablja sredstva zunanje politike, ki so vezane za moč, sposobnost in zmogljivost posamezne države. Vse skupaj se dogaja v okviru mednarodnega sistema, ki ima sam po sebi določene omejitve glede uveljavljanja sredstev. Predvsem to velja za male države, ki imajo načeloma manjše možnosti uveljavljanja sredstev v

³ Kot primer Udovič (2009, 104) navaja izbiro gospodarskega sistema, v katerem državljani določene države živijo. Če je gospodarski sistem kapitalistični, potem je temeljna vrednota pravica posameznika do svobodne, gospodarske izbire, norme pa skrbijo za pravno uveljavitev teh izbir.

mednarodni skupnosti, kar po drugi strani ne pomeni, da jih lahko vnaprej določimo kot države brez vpliva (Bojinović Fenko 2010, 76).

Osnovno načelo je, da izbiro sredstev narekujejo končni cilji, ki jih ima posamezna država v zunanji politiki. Cilje lahko na podlagi treh meril (cilj, čas za doseg cilja in vrste zahtev za doseg cilja) razdelimo v tri kategorije (Russett in Starr 1992, 283):

- 1.) bistveni cilji – vezani so na obstoj trenutne vlade in jih je nujno potrebno doseči (od njih je odvisen tudi obstoj države),
- 2.) srednjeročni cilji – manj pomembni za odločevalce in običajno zahtevajo zunanjo pomoč,
- 3.) dolgoročni cilji – še manj pomembni za odločevalce, vsebujejo načrte in vizije, kako naj bi bil organiziran mednarodni sistem.

Izbira ciljev je odvisna od primarnih ciljev posamezne vlade in države ter od njene državotvornosti, saj izbira dolgoročnih ciljev ne prinaša trenutnih političnih točk, vendar je za uspešnost zunanje politike daleč najprimernejša.

Vsaka zunanja politika stremi k določenemu cilju in na poti do njega izbira takšna in drugačna sredstva. Sredstva omogočijo aktivnost posamezne države, ki ima svoje vrednote in norme povezane v strategije, ki omogočajo uresničevanje ciljev. Pri izbiri sredstev in na poti do cilja se države srečujejo tudi s sredstvi in cilji drugih držav, kar lahko pripelje do konflikta interesov oziroma v tem primeru stremljenja k enakemu oziroma v posameznih primerih celo istemu cilju. Pri tem lahko prihaja do zaostrovanja odnosov med dvema ali več državami (Benko 1997, 222–23).

Petričeva (2010, 344–49) delitev sredstev velja za najbolj osnovno, in sicer na posredna in neposredna sredstva. Posredna sredstva so položaj države v mednarodni skupnosti, mednarodni status države, članstvo v mednarodnih organizacijah, zavezništva, verodostojnost in ugled ter politična, vojaška in gospodarska moč države. S posrednimi sredstvi je posamezni državi omogočena uporaba neposrednih sredstev, ki se delijo na sredstva prisiljevanja in prepričevanja. S sredstvi prisiljevanja skuša ena država prepričati drugo, da stori nekaj, kar je skladno izključno z njenimi zunanjepolitičnimi cilji in je proti volji druge države. Izbira tovrstnih neposrednih sredstev je redka in lahko privede do konflikta, zato je omejena ali celo prepovedana z mednarodnim pravom. Sredstva prepričevanja so pogostejša v zunanji politiki,

njene posledice so bolj daljnosežne, čeprav so tudi takšna sredstva omejena z mednarodnim pravom.

Delovanje sredstev v zunanji politiki je usmerjeno navzven, kar privede do omejitev v zunanjem in notranjem okolju. V zunanjem okolju skrbi za omejitev mednarodno pravo (pogodbeno, splošna pravna načela), medtem ko v notranjem okolju omejujejo in usmerjajo delovanje zakoni in javno mnenje. Izbira sredstev torej ni prosta, saj se morajo odločevalci pri izbiri sredstev ozirati na zakone, ki veljajo v mednarodnem in domačem pravu (Kanjč 2006, 96).

Holsti (1995) sredstva zunanje politike razdeli na politična sredstva in javno mnenje, ekonomska sredstva in sredstva prisile oziroma vojaška sredstva. Ob tem je potrebno poudariti dve pomembni ugotovitvi, da sta notranja in zunanja politika povezani, pogojeni in ena z drugo tudi funkcionalno in razliko v uveljavljanju sredstev zunanje politike manjših in večjih držav. Medtem ko slednje usmerjajo sredstva in cilje v smeri krepitve lastne moči, ki se kaže v vplivu, ki jih imajo na druge države, imajo manjše države sredstva usmerjena v smeri uveljavljanja lastne varnosti in preživetja.

2.2.1 POLITIČNA SREDSTVA IN JAVNO MNENJE

Najpogostejše politično sredstvo, ki se uporablja v zunanji politiki, je diplomacija. Slednja je normalen del delovanja vsake države naprej od vestfalskega miru leta 1648 naprej, medtem ko je pravila igre na področju diplomacije najprej določil Dunajski pravilnik iz leta 1815.⁴ Interpretacija, kaj je diplomacija oziroma kakšna je njena povezanost z zunanjo politiko, je različna. Benko (1997, 256) na eni strani pravi, da se diplomacija uporablja za dialog med posameznimi državami in drugimi subjekti, ki na ta način med seboj komunicirajo in vzdržujejo medsebojne stike v mednarodni skupnosti, in je del zunanje politike. Brglez (1998, 61) uporablja širšo definicijo, ki pravi, da je diplomacija instrument miroljubnega posredovanja med subjekti mednarodnega prava, Morgenthau (1995, 161) celo enači diplomacijo in zunanjo politiko.

Diplomacija, kot sredstvo zunanje politike, je lahko dvostranska, večstranska, diplomacija na vrhu, tajna, javna, dolarska, nafta itd. (Baylis in Smith 2005, 392). Cilje uresničuje s pomočjo svojih sredstev, kot so pogajanja, protokol, prepričevanje, diplomatska korespondenca in

⁴ Dunajski pravilnik je bil sprejet na Dunajskem kongresu leta 1815, kjer je sodelovalo približno 200 delegacij, ki so sklenile ravnotežje sil v Evropi. Sprejeto je bilo pravilo glede prednostnega reda diplomatskih agentov in njihovo razporejanje znotraj vsakega razreda (Simoniti 2014, 65).

vohunjenje (Kanjč 2006, 11). V 20. stoletju, še posebej v drugi polovici po razvoju medijev, se je posebej razvilo sredstvo diplomacije, imenovano javna diplomacija, propaganda ali odnos z javnostjo. Če je bilo do takrat klasično vodilo diplomacije, da lahko vpliva na javnost, slednja pa ne nanjo, se je to močno spremenilo. Morgenthau (1995 254) ugotavlja, da se zunanja politika ne izvaja več s klasičnimi sredstvi, ampak vse bolj z novimi orožji, kot je propaganda, s katerimi se bori za prevlado ljudi. To se lahko označi tudi kot javna diplomacija, ki se izraža skozi sredstva javnega obveščanja (radio, internet, TV), grožnje, opozorila in psihološke pritiske.

2.2.2. EKONOMSKA SREDSTVA ZUNANJE POLITIKE

Z razvojem industrijskega načina gospodarstva oziroma od industrijske revolucije naprej so na področje zunanje politike vstopila tudi ekonomska sredstva zunanje politike. Izbira ekonomskih sredstev je bila najprej tesno povezana z gospodarskim sistemom v državi, kar je bilo še posebej izrazito v obdobju po letu 1945 do propada komunističnih režimov v vzhodni Evropi po letu 1990, ko se je država, skladno z njeno notranjepolitično gospodarsko ureditvijo, odločala o vključevanju ekonomskih sredstev v zunanjo politiko. V obdobju po letu 1990 in pospešeno globalizacijo in posledično povečano soodvisnostjo držav, so postala ekonomska sredstva pomemben spekter zunanje politike. Veliki ekonomski subjekti vse bolj pritiskajo tudi na oblikovanje zunanje politike in njenih ekonomskih vidikov, kar posledično pomeni, da končni cilj politike ni samo blagostanje, ampak so cilji lahko tudi drugačni (npr. politični) (Vukadinović 1989, 196).

Baldwin (1985, 41–2) je ekonomska sredstva razdelil na pozitivna (spodbujajoča) in negativna (kaznovalna). Cilj države je, s pomočjo ekonomskih sredstev, doseči visoko blagostanje v državi, kar se v zunanji politiki odraža z izbiro različnih sredstev, od sprostitev trgovine in ekonomskega povezovanja držav do protekcionizma in nacionalizacije premoženja.

Ekonomska sredstva je s pomočjo Baldwina še bolj razčlenil in dopolnil Udovič (2009, 115), ki je sredstva prav tako razdelil na pozitivna in negativna, pri obeh komponentah je dodal še razdelitev sredstev v trgovini in storitvah ter pri pretoku kapitala. Pozitivna sredstva v trgovinah in storitvah so: pozitivna trgovinska diskriminacija, klavzula največjih ugodnosti, znižanje carin, neposredni nakupi, subvencije izvozu ali uvozu, podeljevanje licenc ali obljuba katerega izmed zgornjih sredstev. Pozitivna sredstva pri pretoku kapitala so: dajanje pomoči, zagotavljanje investicij, spodbujanje uvoza ali izvoza kapitala, znižanje davkov na kapital oziroma kapitalskih dobičkov ali obljuba katerega izmed zgornjih sredstev. Negativna sredstva

v trgovini in storitvi so: embargo, bojkot, dvig carin, negativna trgovinska diskriminacija, umik klavzule največjih ugodnosti, črna lista, kvote-izvozne ali uvozne, zavrnitev dodelitve licenc, dumping, preprečevalni nakupi ali grožnja z zgoraj naštetimi sredstvi. Negativni instrumenti pri pretoku kapitala so: zamrznitev premoženja, kontrola izvoza ali uvoza, ukinitve pomoči, razlastitev, negativno obdavčenje, umik iz mednarodnih organizacij, nacionalizacija premoženja, zaplemba premoženja ali grožnja z zgoraj naštetimi sredstvi. Vsa našeta sredstva imajo mednarodnopravno veljavo, saj so zapisana tako v Ustanovni listini OZN (Organizacije združenih narodov) kot v različnih mednarodnih sporazumih, resolucijah in deklaracijah.⁵ Predvsem slednje jim daje še toliko večjo veljavo in boljšo možnost doseganje pozitivnih in negativnih ciljev posamezne države.

Benko (1997, 262–63) ob tem dodaja, da so ekonomska sredstva pomembna predvsem za gospodarstva, ki niso samozadostna kar se tiče naravnih virov, kar jih vodi do tega, da se zatekajo na zunanje trge, kjer so viri in surovine. Na drugi strani imajo nekatere države v razvoju težave s pomanjkanjem razvoja, tehnologije in kapitala, s katerim bi črpale te vire, kar vodi v vključitev ekonomskih sredstev v njihovo zunanjo politiko.

2.2.3. SREDSTVA PRISILE

Namen uporabe sredstev prisile je vojaška in politična zmaga nad določenim nasprotnikom. Tovrstna sredstva so najstarejša sredstva v zunanji politiki, ki so bila najpogostejša do konca druge svetovne vojne, ko so v ospredje stopila druga sredstva. Delovala so individualno, njihov namen je bil bodisi ohranjanje *statusa quo* ali spreminjanja statusa oziroma položaja držav v mednarodni skupnosti. Danes se tovrstna sredstva večinoma uporabljajo v kombinaciji z zgoraj naštetimi sredstvi in imajo večinoma negativno vlogo, razen v primeru vojaške pomoči druge države ali intervencij v okviru zavezništva pod okriljem OZN-ja (Russett in Starr 1992, 255–56).

Obstajajo različna sredstva prisile, ki pripeljejo do daljnosežnih in drastičnih sprememb položaja posamezne države, regije. Petrič (2010, 364–365) je vsa poznana sredstva prisile takole povzel: vojaške konflikte, vojaške intervencije, tajne vojaške operacije, podpiranje upornikov, vojaške operacije s pomočjo plačancev, vojaške (pomorske) blokade, grožnja s silo in vojna v klasičnem pomenu. Uporaba zgoraj naštetih sredstev prisile je prepovedana z

⁵ Ustanovna listina Združenih narodov je stopila v veljavo leta 1945 in je ustanovitvena listina OZN-ja, ki je zavezujoča za vsenjene polnopravne članice (Ustanovna listina Združenih narodov 1945).

mednarodnim pravom, čeprav, kakor ugotavljata Russett in Starr (1992, 255–56), velike sile velikokrat kršijo mednarodne pravo in vstopijo v vojno brez odobritve mednarodne skupnosti.

2.3.) VPLIV ZUNANJEGA OKOLJA, NOTRANJEGA OKOLJA IN OSEBNOSTI POSAMEZNEGA PREDSEDNIKA NA NASTAJANJE ZUNANJE POLITIKE

Zunanji in notranji dejavniki ter okolje aktivno sodelujejo pri nastajanju zunanje politike. Slednjo najlažje definiramo s pomočjo Benka (1997, 221), ki pravi, da je zunanja politika sistem bolj ali manj povezanih akcij, ki potekajo v mednarodni skupnosti in jih izvaja družba, ki je organizirana v državi. Glavni akter zunanje politike je torej država, vse subjekte mednarodne politike pa obkroža mednarodno okolje. Primarni cilj države je uresničiti kar se da veliko svojih materialnih in nematerialnih interesov v mednarodnem okolju ter na ta način vplivati nanj. Vpliv posamezne države je lahko večji – dominanten, ali manjši – se prilagaja okolju in gre v celoti v smeri ohranjanja stanja določenega družbenoekonomskega sistema znotraj posamezne države (vpliv notranje politike na zunanjo).

Notranja politika pomembno vpliva na definiranje zunanje politike in njeno implementacijo, saj je nemalokrat zunanja politika odraz notranje ali vsaj definirana s strani le-te (Udovič in Brglez 2011, 16). Znotraj mednarodnega okolja je pomembno upoštevati tudi geopolitični položaj države, kar pomeni velikost države, gospodarske in vojaške zmogljivosti, prisotnost naravnih virov itd. (Russett in Starr 1992, 149, 150).

Dejavniki, ki pomembno vplivajo na oblikovanje zunanje politike, Petrič (2010, 79) definira kot vse, kar v državi ali mednarodni skupnosti vpliva na zunanjo politiko in ni del mednarodnega političnega sistema, se pravi delovanja držav navzven in drugih akterjev. Bojinović Fenko (2010, 69–70) jih analizira še podrobnejše in se opre na racionalistično analizo zunanje politike, ki dejavnike razdeli na notranje in zunanje. Za vse notranje šteje tiste dejavnike, ki izhajajo iz državnih struktur in njihov primarni cilj je ohranjati legitimen političen sistem. Ob tem se opre na Benka (1997, 233–5), ki jih opredeli kot družbo z območjem, strukturo, prebivalstvom, zgodovinskim razvojem in spominom, narodno integracijo, ekonomijo, kulturo, zdravstvom, politično kulturo in političnim sistemom, vojaškim dejavnikom in zunanjepolitičnim procesom.

Zunanje dejavnike najdemo v mednarodnem okolju, tako v regionalnem kot globalnem, od koder izvirajo. Grobo jih delimo na zunanje grožnje, priložnosti, omejitve in vire (Bojinović Fenko, 2010, 70). Hill (2003, 166–83) jih bolj podrobno razdeli na materialne dejavnike, kot so geografija, tipografija, lokacija; polmaterialne dejavnike, kot so zgodovina, kultura, ugled,

primerjalne prednosti, politična ekonomija in na medsebojno politično odvisnost, ki se kaže v mednarodnem pravu, neformalnih normah in pravilih, hierarhiji v mednarodnem sistemu in v mednarodnih vladnih organizacijah.

Dejavnik, ki je vitalnega pomena za magistrsko delo, je osebnost predsednika in njegov vpliv na zunanjo politiko. Glavno vprašanje je torej, kdaj lahko osebnost predsednika začne določevati in vplivati na zunanjo politiko določene države. Definicija Hermannove (2005, 20–1) pravi, da osebnost predsednika lahko vpliva na zunanjo politiko, če je izpolnjena ena izmed spodnjih okoliščin:

- močno zanimanje za zunanjo politiko,
- dramatičen prevzem oblasti,
- karizma,
- razpolaganje z veliko avtoriteto pri odločanju v zunanji politiki,
- slabo razvit sistem zunanje politike posamezne države,
- krizne okoliščine,
- dvomljiva zunanja okoliščina, ko lahko pride do vpliva predsednika, ki ima prvi dostop do te informacije,
- stopnja zunanjepolitične strokovnosti in vpliv prepričanja posameznika na to strokovnost.

Poleg tega dodaja še tri ključne okoliščine osebnosti posameznega predsednika, ki lahko, ob upoštevanju vsaj enega izmed zgornjih dejavnikov, pripelje do vpliva posameznega predsednika na zunanjo politiko: zanimanje za politiko, izobraženost in/ali strokovne izkušnje na tem področju, dovzetnost zaznavanja okolja.

Hook (2008, 90) razdeli osebnosti predsednikov na štiri kategorije. Prvi dve kategoriji sta povezani z načinom predsedovanja določenega predsednika, ali je to aktivno ali pasivno, kar je povezano s količino energije, ki jo posamezen predsednik vloži v predsednikovanje. Drugi dve sta povezani s pozitivnim ali negativnim pogledom predsednika na delovno okolje.⁶

V primeru moje analize je v zgornjih okoliščinah kar nekaj takšnih, ki so značilne tudi za delovanje predsednika ZDA. K vplivu posameznika na zunanjo politiko veliko pripomore tudi specifičnost ameriškega političnega sistema in njegova celotna zasnova.

⁶ S pomočjo te študije osebnosti je ocenil, da je bilo predsednikovanje Johna F. Kennedyja aktivno-pozitivno, medtem ko je bilo predsednikovanje Richarda Nixona aktivno-negativno (Hook 2008, 90).

3.) GLAVNE ZNAČILNOSTI AMERIŠKEGA POLITIČNEGA SISTEMA

Razvoj ameriškega političnega sistema se je začel z Deklaracijo o neodvisnosti leta 1776, ki velja za ustanovni dokument države ZDA.⁷ Na podlagi slednje je bila leta 1787 sprejeta ustava ZDA, čigar motivi za njeno pisanje so bili ekonomski (zaščita zasebne lastnine in kapitala), zgodovinski (tesna povezanost z Veliko Britanijo predvsem v smislu ločevanja oblasti) in ideološki (tesno povezani z zgodovinskimi, kar je vidno tudi po vplivu Johna Locka na ameriške revolucionarje in ustanovne očete) (LeLoup in Shall 2003, 33). Ustava je oblast razdelila na tri veje; izvršilno (predsednik ZDA), sodno (sodišča) in zakonodajno (kongres) ter uveljavila predsedniški politični sistem.⁸ Ameriška ustava je najstarejša veljavna zapisana ustava na svetu in je bila ter še vedno je vodilo in vzor pri pisanju marsikatero današnje ustave (Toplak in Jaklič 2005, 11–3).

Ameriški politični sistem, podkrepjen z ustavo, v teoriji omogoča sistem nadzora in ravnotežja, ko ena veja oblasti nadzoruje drugo in ima moč, da kontrolira in blokira delovanje druge (t. i. *checks and balances*). Ameriški politolog Richard Neustadt (2003, 5) je ob tem dejal, da v praksi to velikokrat pomeni zgolj ločitev institucij, ki si tako razdelijo moč.

3.1.) FORMALNE PRISTOJNOSTI PREDSEDNIKA ZDA

Formalne pristojnosti predsednika ZDA so zapisane v 2. členu ameriške ustave, ki pravi, da so ZDA federacija držav s predsedniško obliko vladavine, v kateri imata oblast nad izvršno vejo (14 ministrstev) predsednik in podpredsednik, ki sta izvoljena na rednih volitvah vsake štiri leta in to največkrat dvakrat zapored. Predsednik države je obenem tudi predsednik vlade in vrhovni diplomat, ki lahko podpisuje mednarodne pogodbe, ki jih mora potem potrditi tudi senat z dvotretjinsko večino. Predsednik je tudi vrhovni poglavar vojske in mornarice, čeprav lahko uradno vojno razglasi le kongres. Nagovor slednjemu je obvezna letna obveznost predsednika, imenovana tudi *State of the Union*, ko poroča o stanju v državi. Posebna ustavna pooblastila ima predsednik glede sprejemanja zakonov, saj ima pravico do veta na zakon, ki ga lahko preglasuje dvotretjinska večina v obeh domovih kongresa. Ob tem ima pravico do izvršnega ukaza, ki je predsednikova direktiva, ki velja kot zakon in ne potrebuje odobritev kongresa. Predsednik lahko tudi pomilosti obtoženih kaznivega dejanja zoper državo in ima posreden vpliv na sodno vejo oblasti, saj imenuje vrhovne sodnike, ki jih nato potrdi večina v senatu.

⁷ Deklaracija o neodvisnosti ZDA-*The unanimous Declaration of thirteen United States of America* je bila sprejeta 4. julija leta 1776, ko je na ustanovni konferenci v Philadelphii trinajst kolonij Severne Amerike sprejelo odločitev o odcepitvi od angleške krone in ustanovitvi nove države ZDA (Deklaracija o neodvisnosti, 1776).

⁸ Ustava ZDA-*U.S. Constitution* je bila sprejeta leta 1787 in je bila ratificirana v vseh trinajstih državah ZDA. Kasneje so jo dopolnili s 27 amandmaji, najpomembnejših je bilo prvih 10, ki jih imenujemo tudi *Bill of Rights*—Listina temeljnih pravic (U.S. Constitution 1787).

Pristojnosti podpredsednika so manjše, edina formalna funkcija je vodenje senata in glasovalna pravica, če je rezultat izenačen. Predsednika se lahko odstavi z *impeachmentom* ali odstavitvijo, ko senat na predlog predstavniškega doma odloča o odpoklicu predsednika, ki se lahko odpokliče zaradi izdajstva, podkupovanja ali drugih hujših zločinov. Senat mora odpoklic potrditi z dvotretjinsko večino (LeLoup in Shall 2003, 76).

Proučevanje formalnih pristojnosti predsednika ZDA na področju zunanje politike je kompleksno in različno pri vsakem predsedniku, saj obstaja več različnih igralcev, ki imajo različne vplive na predsednika in sprejemanje zunanje politike. Poleg osnovnega vprašanja zanimanja predsednika za zunanjo politiko, ki jo lahko popolnoma prepusti zunanjemu ministrstvu, ki skrbi za vodenje in svetovanje v zunanji politiki, sam pa se posveti bolj domačim zadevam, je pomembno tudi vprašanje na relaciji med predsednikom in kongresom. Razlog razdelitve oblasti na zunanjepolitičnem področju tiči v prej omenjenem t. i. *checks and balances*, ki so si ga zamislili pisci ameriške ustave, ki so tako moč med izvršilno in zakonodajno vejo oblasti. Na primeru to lahko razložimo, da ima predsednik pravico sklepati mednarodne pogodbe, ki jih mora potrditi senat (Mastanduno 2011, 250).

Kljub prepletanju teh dveh oblasti se je ameriški politični sistem po drugi svetovni vojni, počasi začel oblikovati v smeri odmikanja predniške veje oblasti od izvršilne. Prvi je to uvedel Franklin D. Roosevelt, ki je v tridesetih letih prejšnjega stoletja uspel prepričati kongres, da Bela hiša potrebuje močnejši aparat, ki bo skrbel, da bo Bela hiša center odločanja, kar naj bi na koncu pripomoglo k lažjemu vodenju ZDA kot svetovne velesile. Dokončno se je to uveljavilo leta 1947, ko se je ustanovil Svet za nacionalno varnost – *National Security Council*, ki naj bi skrbel za lažjo komunikacijo med predsednikom, podpredsednikom, zunanjim in obrambnim ministrom ter uradniki različnih ministrstev (Hook 2008, 101–2).⁹

Poleg boljše komunikacije med posameznimi uradniki je pomembno tudi dejstvo, da predsednikovih svetovalcev ne potrjuje senat, kar omogoča predsedniku svobodno izbiro osebja. Tako se je vzpostavil nivo odločanja, nad katerim senat in širša javnost nimata pregleda, kar daje predsedniku in notranjemu krogu njegovih svetovalcev veliko moč pri odločanju, tudi

⁹ Svet za nacionalno varnost – *National Security Council* deluje neprekinjeno od leta 1947 in ga sestavljajo predsednik (predsedujoči), podpredsednik, predstavniki različnih ministrstev in predsednikovi svetovalci (Cox in Stokes 2012, 6).

pri zunanjepolitičnih odločitvah. Številni svetovalci, države agencije in drugi igralci torej tekmujejo za primat na področju odločanja in vplivanja na zunanjo politiko (Hook 2008, 103).¹⁰

3.2.) NEFORMALNE PRISTOJNOSTI PREDSEDNIKA ZDA

Institucija predsednika ZDA ima poleg uradnih pristojnosti, tudi nekaj neformalnih, ki niso zapisani v ustavi. Glavni vir črpanja moči predsednika izhaja iz predsedniških volitev, zato je predsednik najmočnejši in najprodornejši s svojimi predlogi v obdobju takoj po volitvah, ko ima podporo ljudstva, kar deluje kot instrument prepričevanja kongresnikov. Prav obdobje takoj po volitvah je namreč priložnost za uresničevanje drznih predsedniških zakonskih predlogov, saj poleg podpore ljudstva, uživa tudi podporo kongresnikov svoje stranke, ki so zadovoljni z izvolitvijo. Bolj, kot gre mandat predsednika proti koncu, manj je možnosti za sprejem predsednikovih zakonskih predlogov, saj javnost ocenjuje delo predsednika glede na predvolilne obljube, kar v večini primerov pomeni razliko med predvolilnimi obljubami in narejenim delom, poleg tega je javnost naveličana trenutnega predsednika, kar izkoriščajo tudi politični nasprotniki, ki se že pripravljajo na nove volitve (Heineman in drugi 1995, 189–90).

Drugi pomemben vidik neformalne moči predsednika je v njegovi sposobnosti prepričevanja ljudi, kar je odvisno od osebnosti in karizme predsednika, saj mora predsednik biti sposoben prepričati svojo administracijo, kongres, medije in javnost, da kar dela je v skladu z interesi in v dobrobit ZDA. Pri tem mu je gotovo v pomoč, da upravlja z državnim proračunom, kar mu prinaša ogromno moč, saj lahko s pametnim načinom nagrajevanja in kaznovanja pridobi podporo posameznikov, organizacij, kongresnikov in javnosti. Slednjo najlažje prepriča preko množičnih medijev, ki so v zadnjih desetletjih močno pridobili na pomenu, saj predstavljajo orodje pritiska na odločevalce. Če predsedniku uspe prepričati javnost glede svojega predloga, potem kongresniki težko zavrnejo podporo takšnemu predlogu, saj si prislužijo negodovanje javnosti, kar lahko pomeni tudi neizvolitev na naslednjih volitvah (Heineman in drugi 1995, 191).

Odnosi z javnostmi in lansiranje novic so postali eden najpomembnejših virov predsednikove neformalne pomoči, saj se z razvojem množičnih medijev, predvsem internetnih, funkcija predsednika države približala javnosti. Vsak predsednikov govor in obisk postane nemudoma novica, ki lahko oblikuje javno mnenje. Pametna in dobra komunikacija z mediji in javnostjo je eden pomembnejših dejavnikov predsednikovanja, če ne najpomembnejši.

¹⁰ Najbolj je znan primer svetovalca za nacionalno varnost Henryja Kissingerja, ki je imela velik vpliv pri številnih republikanskih predsednikih, nazadnje pri Georgu W. Bushu (Hook 2008, 103).

Predsednik ima tukaj veliko prednost pred kongresom, saj predstavlja eno mnenje, kar je veliko bolj všečno za medije, saj so zadeve veliko bolj urejene in centralizirane kot v kongresu. S pomočjo teh dejstev predsednik lažje gradi na popularnosti v javnosti, kar mu daje v primeru sprejemanja zakonskih idej veliko moč (LeLoup in Shall 2003, 60–3).

Zelo pomemben je odnos med predsednikom in dvema glavnima političnima strankama v parlamentu – republikanci in demokrati. Velja, da mora predsednik za uspeh zakonov svoje administracije, najprej prepričati svojo stranko, nato nasprotni tabor, kar velikokrat ni lahko. Poleg tega mora biti izjemno pozoren na vse vidike moči v kongresu, saj se po eni strani ne sme odmakniti od svoje stranke, po drugi strani je podpora nasprotne stranke tudi nujna (LeLoup in Shall 2003, 68).

Predsednik je simbol enotnosti in solidarnosti med vsemi državljani ZDA in predstavlja skupno identiteto vseh Američanov, zato mu je s tega vidika dana velika moč. Po mnenju Neustadta (1991, 30–3) imajo predsedniki ZDA pravzaprav večjo neformalno moč kot formalno. Vsi predsedniki imajo na začetku svojega mandata enaka pooblastila, na njih pa je, da znajo upravljati z neformalnimi političnimi viri, ki jim lahko prinesejo veliko moč in podporo javnosti.

3.3.) RELAVANTNI AKTERJI AMERIŠKE ZUNANJE POLITIKE

Kako in na kakšen način se bo vodila zunanja politika ZDA in kdo bo imel pri tem glavno besedo, je izrednega pomena, ne samo za ZDA, ampak za celoten svet, saj ZDA ostajajo najmočnejša svetovna sila. Poleg predsednika je tukaj še kopica drugih igralcev, ki imajo včasih večjo, včasih manjšo vlogo pri oblikovanju zunanje politike (Cox in Stokes 2012, 6).

Prvo svetovalno vlogo na področju zunanje in varnostne politike ima gotovo Svet za nacionalno varnost (*National Security Council*), ki mu predseduje predsednik in so v njem še podpredsednik, zunanji in obrambni minister. Na sestanku so prisotni tudi predsednikovi svetovalci, ki pokrivajo določeno področje, še posebej je pomemben svetovalec za nacionalno varnost, ki ob odsotnosti predsednika vodi Svet; predsedujoči Združenemu štabu oboroženih sil ZDA (*Joint Chiefs of Staff*), direktor Centralne obveščevalne službe (*Central Intelligence Agency*), vodja osebja Bele hiše in drugi (Cox in Stokes 2012, 7).

Poleg Sveta za nacionalno varnost je pomembnih več uradov, ki na prvi pogled morda nimajo kaj dosti skupnega z zunanjo politiko, vendar še zdaleč ni tako. Urad trgovinskega predstavnika ZDA (*Office of the United States Trade Representative*), ki je pristojen za

pogovore in pogajanja na bilateralni in multilateralni ravni na področju gospodarstva, poleg tega tudi s Svetovno trgovinsko organizacijo in je nadrejen ministrstvu za trgovino (*Department of Commerce*). Za vpliv v Mednarodnem denarnem skladu (*International monetary found-IMF*) in Svetovni banki (*World Bank*), kjer imajo ZDA vodilno vlogo, ter predvsem za upravljanje z dolarjem, ki je svetovna valuta, skrbi ministrstvo za finance (*Treasury Department*). Štiri agencije, ki so tesno povezane z zunanjo politiko, ima ministrstvo za pravosodje (*Justice Department*): Zvezni preiskovalni urad (*Federal Bureau of Investigation-FBI*); Ameriška agencija za nadzor nad mamili (*Drug Enforcment Agency - DEA*), ki ima mrežo svojih predstavništev po celem svetu in se ukvarjajo z bojem proti tihotapljenjem mamil; ameriški osrednji nacionalni urad (*US National Central Bureau - USNCB*), ki predstavlja ZDA pri Interpolu in se ukvarja z odkrivanjem in pregonom iskanih oseb; služba za priseljevanje in naturalizacijo (*Immigration and Naturalisation Service – INS*), ki se ukvarja s priseljevanjem. Ločena enota je centralna obveščevalna agencija CIA, ki skrbi za delo obveščevalnih služb (Bowles 1998, 395-402).

Vodja zunanjega ministrstva (*Department of State - DOS*) se imenuje državni sekretar, ki si pri svojem delu pomaga s sekretarji namestniki (*Deputy Secretary*), kjer vsak pokriva svoje področje in ima na voljo podsekretarje (*Under Secretary*) ter njihove pomočnike (*Assistant Secretary*). Organizacija dela je postavljena tako, da so oddelki zastavljeni enako kot v kongresu in pokrivajo vsak svoje področje. Vodilni položaji so v večini primerov politična funkcija, ki preneha z menjavo vladajoče garniture. Izjema je le podsekretar za politične zadeve, ki je zadolžen za pripravo priporočil Svetu za nacionalno varnost in za izvajanje načrtanih politik Sveta. Slednji je profesionalni diplomat (Bowles 1998, 403–4).

Precejšno težo ima obrambno ministrstvo (*Department of Defence – DOD*), predvsem Združeni štab oboroženih sil, ki bdi nad različnimi vejami vojske, ki se vseskozi borijo za prevlado, predvsem v smislu večanja izdatkov, saj velja obrambno ministrstvo za enega najpotratnejših proračunskih prejemnikov. Na koncu velja omeniti še vlogo kongresa in njegovih odborov za zunanjo politiko, ki pokrivajo vsak svoje področje. Za kongres je značilno, da v hitrih zunanjepolitičnih odločitvah nima velikega vpliva. Slednji se večja s časovnim razponom določenega problema, ko pridejo do izraza in veljave tudi kongresni odbori za zunanjo politiko (Bowles 1998, 405-6).

Zunanjo politiko usmerjajo številni akterji, ki so razporejeni po različnih ministrstvih in agencijah. Rečemo lahko, da je končni produkt zunanje politike rezultat odločanja elit, zato je

še toliko pomembnejša narava in osebnost odločanja vsakega posameznega predsednika. Skupek vseh teh elementov je ameriška zunanja politika, ki se prav zaradi teh elementov razlikuje od predsednika do predsednika. Čeprav so marsikateri predsedniki v preteklosti imeli podoben ali celo enak pogled na zunanjo politiko, je rezultat zaradi prej naštetih dejavnikov od predsednika do predsednika drugačen (Kegley in Wittkopf 1995, 25–8).

4.) MANDAT GEORGE W. BUSH

George Walker Bush se je rodil 6. julija 1946 v New Havenu, Connecticut. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je študiral na Yale, kasneje v sedemdesetih letih je bil v ameriški vojski, kjer je služil kot rezervni vojak v letalstvu. Leta 1974 so ga častno odpustili iz vojske in je nadaljeval študij na Harvardu. Kasneje se je lotil naftnega posla in delal v podjetju očetovih prijateljev. Njegova politična kariera se je začela leta 1988, ko se je preselil v Washington, kjer je pomagal očetu Georgu Herbertu Walkeru Bushu pri izvolitvi za predsednika ZDA. Leta 1992 se je njegov oče zopet potegoval za izvolitev v Belo hišo, ampak mu to ni uspelo. Po neuspehu se je odločil, da bo kandidiral za guvernerja Teksasa in bil leta 1994 tudi izvoljen, s čimer je postal prvi otrok ameriškega predsednika, ki je bil izvoljen na mesto guvernerja. Pri tem mu je bilo v pomoč dobro družinsko ime, sloves dobrega podjetnika in privlačen program, ki je slonel na splošni blaginji, zmanjšanju kriminala in izboljšanju izobraževanja. Glavne značilnosti njegovega vodenja Teksasa so bile znižanje davkov in povečanje izdatkov za šolstvo, kar je porabil za plače učiteljev, ki so bili plačani glede na uspehe svojih učencev na standardnih državnih testih. Poleg tega je v svoji stranki uspel uveljaviti način vladanja, ki je na eni strani zmanjševal javno upravo, na drugi strani pa je bil še vedno razumevajoč do obrobni družbenih skupin. Leta 2000 je prejel republikansko predsedniško nominacijo (Biography 2017a).

Na volitvah leta 2000 se je Bush spopadel z demokratskim predsedniškim kandidatom Alom Gorom. Volitve so bile izredno izenačene, saj je Bush prejel 48 odstotkov glasov oziroma 246 elektorskih glasov, Gore pa 48,3 odstotka glasov oziroma 255 elektorskih glasov. O zmagi je odločalo štetje na Floridi, ki je zmagovalcu prineslo 25 elektorskih glasov. Slednje je po pritožbi Gorovega tabora, ponovnem štetju glasov in mesecu čakanja dobil Bush, ki je tako zmagal na volitvah z 271 elektorskimi glasovi proti 266 elektorskim glasovom, kolikor jih je dobil Gore, ki je izgubil volitve kljub temu da je na nacionalni ravni dobil pol milijona glasov več kot Bush. Vladalo je naelektreno vzdušje, kjer so mnogi obtožili Busha, da je ukradel volitve, saj je na koncu odločilo glasovanje vrhovnega sodišča (*Supreme Court*), ki je z rezultatom 5 proti 4 v korist Busha, odredilo, da se ponovi štetje glasov, vendar v zelo kratkem časovnem obdobju, kar je prineslo izločitev mnogih volišč, ki niso zmogle prešteti glasov v tako kratkem časovnem

obdobju. Na koncu je odločil elektorski način volitev, ki ga imajo v ZDA, kar pomeni, da imajo elektorski glasovi prednost pred splošnim številom glasov (Singh 2003, 83–9).

Vseeno se pojavlja vprašanje, zakaj je Gore izgubil volitve, saj je gospodarstvu šlo odlično, zapuščina in priljubljenost prejšnjega predsednika, ki je bil demokrat, je bila tudi visoka. Volivci so bili na koncu razdeljeni in odločali so med nadaljevanjem prejšnje demokratske politike Billa Clintona, ki jo je poosebljal Gore in med novim valom, ki sicer nima izkušenj v Beli hiši, kar po drugi strani pomeni odmik od dotedanje politike, ki jo je poosebljal Bush. Slednji je zmagal zato, ker se ni poistovetil z washingtonsko elito, nasprotno, predstavljal je odmik od nje. Na drugi strani je Gore naredil napako, ker se je preveč odmaknil od Clintonove politike in je ves čas govoril o novem poglavju v ameriški zgodovini (Pomper 2001).

4.1.) SMERNICE ZUNANJE POLITIKE PRED VOLITVAMI

Bush je celotno predvolilno kampanjo oblikoval na tipičnih republikanskih stališčih, tj. nižanje davkov predvsem za najbogatejše Američane, ki naj bi tako več denarja vračali nazaj v obtočnik in pospešili gospodarsko rast, krčenje javne uprave in povečevanju moči in izdatkov za vojsko. Področje zunanje politike ni na prvem mestu nobenih ameriških volitev, ker kandidati lažje prepričajo volivce z osredotočanjem na domače teme, predvsem je v ospredju gospodarstvo in delovanje sodnega sistema (Denton in Woodward 1998, 97).

Vseeno zunanja politika ni zanemarjena, bolj priljubljena je v vojnih časih oziroma v času, ko je zunanja politika tesno povezana z varnostjo državljanov ZDA. Republikanci, iz katerih vrst prihaja tudi Bush, so na začetku tega tisočletja zapisali svojo strategijo razvoja zunanje politike, ki sloni na petih temeljnih postavkah, ki jih je Zoellick (2000), ki je bil podsekretar na zunanjem ministrstvu, zadolžen za ekonomska vprašanja, in namestnik vodje Bele hiše v času predsedovanja Busha st., opisal takole:

- ZDA so dolžne spoštovati svojo moč, kar pomeni, da jo morajo po potrebi uporabiti, vendar ne za vsako ceno. ZDA morajo upoštevati zgodovino in poglede drugih držav, vendar se obenem držati načela, da so vodilna svetovna velesila, čigar moč (vojaška in gospodarska) se mora uporabiti tako, da ZDA dosežejo svoje interese in ukrepajo proti potencialnim nevarnostim.
- Moderna republikanska zunanja politika poudarja pomen graditve koalicij in iskanja zavezništev. Vodenje takšnih koalicij in zavezništev pomeni usmerjenost k prioritetam, ki jih države imajo. V redkih primerih in ob usklajevanju lahko pride do kompromisa, vendar slednji

ne sme spremeniti temeljnih prioritet koalicije ali zavezništva. Pomembni so učinkoviti Združeni narodi, kjer se dejanja držav ocenjujejo z dejanji na terenu.

- Mednarodni sporazumi in institucije so zato, da se zadeve učinkovito pripeljejo do cilja. Mednarodno pravo brez multilateralnega dogovora ali pomoči drugih mehanizmov, ki bi pospešili učinkovitost reševanja situacije, v nekaterih primerih tudi uporabe sile, ne bo učinkovito proti nevarnim ljudem in državam.

- Moderna republikanska zunanja politika mora biti postavljena v kontekst časa in modernizirana na področju komunikacij, tehnologije, trgovine in finančnega sektorja, saj modernizacija omogoča, da se sliši glas ljudi po vsem svetu. In prav skupine ljudi so nosilke razvoja in ZDA so jih dolžne poslušati, spodbujati in vključevati v nove mreže ljudi, ki bodo omogočile še boljši pretok informacij, spoštovanje človekovih pravic, prosti trg in povečanje investicij.

- Moderna republikanska zunanja politika se mora zavedati, da je na svetu še vedno zlo, zle države in ljudje, ki sovražijo ZDA. Sovražniki ZDA so sposobni proizvodnje biološkega, kemičnega in jedrskega orožja, zato morajo ZDA imeti moč, da porazijo sovražnike, ki manipulirajo in uničujejo civilizacijske norme.

Ameriška zunanja politika naj bi vsebovala zgornje elemente, ker le tako lahko promovira mir, stabilnost in varnost. Vse skupaj ima temelje v ZDA, kjer mora država zagotavljati najboljšo izobrazbo, nizke davke, ki nagrajujejo delo in varujejo prihranke ter pokojnine za upokojence, večanju izdatkov za vojsko, ki se ne smejo več zmanjševati. Pri vsem tem ZDA ne smejo pozabiti na svoje zaveznike na ameriški celini, Mehike in Kanade, v Evropi na države EU-ja, Japonsko in vse države, ki so vključene v NATO.

Če pogledamo smernice Busheve zunanje politike (Uradna spletna stran Busheve predsedniške kampanje), lahko vidimo, da so skladne z zgornjim programom republikanske stranke. V nagovoru pred volitvami 19. novembra 1999 je tedaj še guverner Bush poudaril, da je zunanja politika več kot krizni menedžment, zato se mora držati načela, da izkoristi čas prevlade ZDA za oblikovanje miru, ki ga bodo občutile še mnoge generacije. To se lahko doseže z osredotočenjem na to, kaj je nacionalni interes in kako ga spraviti v mednarodno okolje. To se lahko zgodi le z uveljavljanjem naslednjih principov in načel:

- brez izolacionizma; ameriška zunanja politika ne sme imeti temeljev v strahu, strahu pred tem, da bo Amerika pokvarila svet ali da bo svet pokvaril njo. Tak strah nima mest ne v stranki Reagana ne v stranki Trumana.
- Predsednik mora določiti prioritete in se jih držati. Slednje se lahko spremenijo le, če jih spremenijo nasprotniki ali krize.
- Evrazija je največja prednost ZDA, saj sta Rusija in Kitajska dve sili v tranziciji z nejasno oblikovanim ciljem, zato je potreba po prijateljstvu še toliko večja.
- Kitajska je naš nasprotnik in ne naš strateški partner, zato se moramo ukvarjati z njo, vendar brez iluzij.
- Okrepiti moramo sodelovanje na Pacifiku, predvsem v vojaškem smislu z Japonsko in Južno Korejo.
- Držati moramo naše obljube ljudstvu Tajvana in mu pomagati pri samoobrambi.
- Kitajska bo našla v ZDA trgovskega zaveznika in s trgovino pride tudi ekonomska svoboda. Kitajska je dobrodošla v Svetovni trgovinski organizaciji (*World Trade Organisation – WTO*) in ta mora odpreti vrata tudi Tajvanu.
- Kitajska bo vedela, da so ameriške vrednote prisotne povsod in niso zgolj formalnost v diplomaciji, ampak temeljna zaveza naše države, prav tako kot to, da je komunizem stvar preteklosti, ki ga lahko premagamo s prosto trgovino.
- Namesto da se soočamo z Rusijo, moramo začeti z njo sodelovati, saj lahko mir na svetu obvarujemo le tako, da s skupnimi močmi razvijemo zavezništvo z državo, ki ima še vedno v lasti na tisoče nuklearnih raket, ki jih je potrebno ustrezno zavarovati ali uničiti.
- Razviti moramo raketni ščit in v razvoj in izdelavo povabiti tudi Rusijo.
- Sodelovanje z Rusijo bo lažje, če bomo imeli opravka z demokratično in svobodno Rusijo. Prave spremembe v Rusiji in na Kitajskem bodo prišle od spodaj in ne od zgoraj, od ljudi, ki bodo zgradili novo državo, kjer je oblast deljena in ne nadzorovana.
- Kljub podpori reformam v Rusiji, ZDA ne podpirajo nasilja v Čečeniji. Nočemo Rusije, ki bo razpadala, prav tako ne nove imperialistične Rusije. Prav zato bodo ZDA še naprej aktivno podpirale baltske zaveznice, kavkaške države, države Srednje Azije in Ukrajino.

- ZDA morajo več pozornosti in sodelovanja nameniti Indiji, ki postaja nova azijska velesila, vendar mora pred tem še urediti odnose s sosedi, predvsem Pakistanom, ki je ena ključnih držav za mir v regiji.

- Okrepitev zavezništev, predvsem tistih v zvezi NATO, ki mora ohraniti svoj vpliv v Evropi, Aziji in na Bližnjem vzhodu. Na drugi strani morajo naši zavezniki začeti več vlagati v obrambne zmogljivosti svojih vojaških sil.

Skladno z zgornjimi smernicami je Bush zasnoval svojo administracijo na zunanjepolitičnem področju, kjer se je opiral na ljudi, ki so bili zvesti že njegovemu očetu Georgu H. W. Bushu in tudi njegovemu predhodniku Ronaldu Reaganu. Gre za frakcijo ljudi znotraj republikanske stranke, ki so pripravili in kasneje tudi vodili Bushevo zunanjo politiko, saj je bil na tem področju, in to je priznal tudi sam, popolnoma nepodučen in nepripravljen za vodenje. Vendar je po drugi strani poznal način dela in tudi ljudi iz časa predsedovanja očeta, kar mu je bilo kasneje v pomoč in prednost, saj si je s prisotnostjo v Beli hiši v času predsedovanja očeta pridobil dragocene izkušnje in izoblikoval poglede na vodenje države. Ironično je, da je kljub nepomembnosti zunanje politike v predsedniški kampanji, na koncu prav zunanja politika najbolj zaznamovala oba Busheva predsedniška mandata (Daalder in Lindsay 2003, 2–3).

Krog ljudi z vplivom na zunanjo politiko je Bush zbral v ekipi osmih svetovalcev, ki izhajajo iz trde linije republikancev in so promovirali mednarodno angažiranje ZDA in svobodo trga, za spremembo od nasprotne struje, znotraj stranke, ki je zastopala stališča izolacionizma, protekcijonizma in ignoriranja mednarodnih političnih in ekonomskih institucij. Daalder in Lindsay (2003, 3–4) Busheve svetovalce poimenujeta Vulkani (*Vulcans*). Skupino sta vodila Condoleezza Rice, ki je bila v času njegovega očeta svetovalka v Beli hiši za vprašanje Sovjetske zveze, v času njegove administracije pa Svetovalka za nacionalno varnost in Paul Wolfowitz, ki je bil podsekretar za obrambo v času Busha st. ter sekretar za obrambo v Bushevi administraciji. Poleg njiju so v skupini bili še Robert Blackwill (prej svetovalec v Beli hiši za evropska in sovjetska vprašanja v času Busha st., nato ambasador ZDA v Indiji), Richard Armitage (prej pomočnik sekretarja za obrambo v času Reagana, nato namestnik zunanjega ministra), Stephen J. Hadley (prej pomočnik sekretarja za obrambo, zadolžen za mednarodno varnost v času Busha st., nato namestnik svetovalke za nacionalno varnost), Richard Perle (prej pomočnik sekretarja za obrambo, zadolžen za mednarodno varnost v času Reagana, nato predsedujoči svetovalnemu odboru za obrambo), Dov Zakheim (prej namestnik sekretarja za

obrambo, zadolžen za naravne vire v času Reagana, nato namestnik sekretarja za obrambo) in Robert Zoellick (podsekretar na zunanjem ministrstvu, zadolžen za ekonomska vprašanja in namestnik vodje Bele hiše v času predsedovanja Busha st., nato trgovinski predstavnik ZDA). Poleg Vulkanov sta imela vpliv še dva: obrambni minister Donald Rumsfeld, ki je bil sekretar za obrambo že v času Geralda Forda, in Dick Cheney, ki je bil vodja osebja Bele hiše že v času Geralda Forda, nato je bil obrambni minister v času Busha st. in podpredsednik v času Busha ml. Vloga Collina Powella, ki je bil dve leti svetovalec za nacionalno varnost že v času Reagana, nato je bil predsedujoči Združenemu štabu oboroženih sil ZDA v času Busha st. in zunanji minister v času Busha ml., je bila zgolj formalna.

Busheva predvolilna obljuba je bila, da bo okoli sebe zbral skupine ljudi, ki se bodo podkovani o svojem področju in bodo imeli izkušnje. Priznal je, da ne pozna situacije v Vzhodnem Timorju, vendar njegovi uslužbenci, kot so Condoleezza Rice, Paul Wolfowitz ali Dick Cheney, se dobro spoznajo na to vprašanje in bodo prav gotovo povedali svoje mnenje. Njegova naloga je, kot se za pravega vodjo spodobi, izbrati pravo mnenje oziroma stališče, ki bo v prvi vrsti dobro za ZDA. To je vidno pri njegovih osnovnih ciljih zunanje politike, ki jih lahko primerjamo s Clintonovimi in so v popolnem nasprotju z delom republikancev, ki je stavil na izolacionizem. Nasprotno je Bush želel uporabiti absolutno prevlado ZDA za doseg svetovnega miru, za kar se morajo ZDA odpreti svetu in z njim sodelovati, kar bo pripeljalo do podaljšanja dobe ameriške prevlade, ki traja vse od leta 1990. Kritiziral je Clintonovo politiko posredovanja z vojaškimi silami, saj je menil, da so bile brez jasnega cilja, zato so bile predolge in izčrpajoče (Daalder in Lindsay 2003, 7–8).

Prav slednje veljajo za glavno razliko med politikami Busha in Clintona. Če pogledamo predvolilno kampanjo, opazimo, da so bila Busheva zunanjepolitična stališča drugačna od Clintonovih, saj Clinton ni znal jasno zastaviti prioritete ZDA. To je po njegovem mnenju pripeljalo do tega, da so ZDA šle v akcijo brez vizije, kar je posledično izčrpavalo državo. O terorizmu, boju proti terorizmu, orožjih o množičnem uničevanju v predvolilni kampanji praktično ni bilo govora. Osnova vseh zunanjepolitičnih stališč je bila prevlada ZDA in to temelji na študiji, ki jo je leta 1992 naredil Pentagon za Paula Wolfowitza in Dicka Cheneyja in nam pojasni Bushev hegemonistični pogled na svet. V študiji je zapisano, da si morajo ZDA na vsak način prizadevati ohranjati status edine velesile. Osnovana je na petih hegemonističnih postavkah, ki sta jih navedla Daalder in Lindsay (2003, 9–12):

- svet je še vedno poln zlobnih ljudi in terorja,

- globalizacija, ki naj bi prinesla vstop nevladnih igralcev v polje zunanje politike, praktično ni, saj na svetu vladajo posamezne močne države, ki jih zanima zgolj njihova korist in interes,¹¹
- moč šteje, tako moč ZDA kot moč njenih nasprotnikov,¹²
- mednarodne institucije in sporazumi niso primarnega pomena za delovanje ZDA in uveljavljanje njihovih interesov. Nujno je le oblikovanje koalicij, ki so pod vodstvom in popolnim vplivom ZDA,
- varnost se lahko poveča tudi na račun svobodne izbire, kar je izhajalo iz dvomov v marsikatero sporazume iz časa hladne vojne; tukaj je Bush našel zasnovo za gradnjo protiraketnega ščita.

Večina Bushevih svetovalcev je sprejela Bushev hegemonistični pogled na svet, z izjemo Colina Powella, ki tej politiki ni bil privržen. Powell ni bil član Vulkanov, prav tako se ni pojavljal ob Bushu v času predsedniške kampanje, postal je zunanji minister na podlagi svoje biografije in ne svetovnih nazorov, saj so bili le-ti bolj svetovljanski od Bushevih in so bili za sodelovanje ZDA s svetom in proti pretiranemu razkazovanju mišic. Prav gotovo je to eden izmed glavnih razlogov, zakaj je Bush izbral njega, saj je deloval kot protiutež vsem ostalim prej naštetim svetovalcem, kar je, vsaj na zunaj, dajalo občutek Busheve pluralnosti in širokega pogleda na svet. Bush je v svojem govoru ob inavguraciji, kjer je predstavil svojo administracijo, spomnil na dejanje ameriškega predsednika Harryja S. Trumana, ki je na mesto zunanjega ministra imenoval Georga Marshalla (Biedron 2010).

Powell, ki je služil v ameriški vojski (prišel je do čina generala) in v petih različnih administracijah, tako republikanskih kot demokratskih, in je med drugim bil predsednik združenega štaba sil ZDA, tako v administraciji Busha st. kot v Clintonovi administraciji, je imel v javnosti ugled poštenega in premišljenega politika, ki zna trezno oceniti situacijo in na katerega se ZDA lahko zanesejo. Vendar je bil postopek sprejemanja in vplivanja na zunanjo politiko podoben kot v drugih dotedanjih administracijah, kjer velikokrat niso pomembni argumenti, ampak način predstavitve, agresivnost in lobiranje. Postopek sprejemanja odločitev je skrajno zbirokratiziran, kar omogoča politikantstvo brez uveljavljanja dejstev. V tem procesu se Powell velikokrat ni znašel, ker je bil v osnovi še vedno vojak, ki je bil vaje ubogati ukaze

¹¹ Condoleezza Rice je celo izjavila, da so prioritete držav doseganje svojih ozkih interesov in ne povezana mednarodna skupnost (Daalder in Lindsay 2003, 10).

¹² Paul Wolfowitz je dejal, da je vodenje sestavljeno iz tega, da svet ve, da bodo zaveznice in prijatelji zaščiteni, sovražniki kaznovani, tisti, ki pa ne bodo podprli tvoje politike, bodo obžalovali. Ko ZDA vodijo, morajo ostali slediti (Daalder in Lindsay 2003, 11).

in slediti svojemu vodju.¹³ Njegova stališča in pogledi so velikokrat povozili ljudje iz kroga Vulkanov (Biedron 2010).

Zunanja politika pred napadi 11. 09. 2001 je bila bolj ali manj v senci notranje politike in bojev za nižanje davkov in povečanje izdatkov za obrambo. Struje znotraj republikanske stranke so pričakovale umik ameriških enot iz Bosne in Kosova ter na drugi strani začetek projekta raketna štita, ki naj bi služil za obrambo ZDA in njenih zaveznikov, obenem pa povečal izdatke za vojsko, kar bi zadovoljilo močen orožarski lobi. Bush se je večino časa ukvarjal s temi problemi, medtem ko na področju zunanje politike ni bilo večjih premikov (Posen 2011, 556–58). Omenimo lahko le srečanje z ruskim predsednikom, ki je bilo junija 2001 v Ljubljani.

4.2.) TERORISTIČNI NAPADI 11. september 2001

11. septembra 2001 se je zgodil najhujši teroristični napad v zgodovini ZDA, ki je močno spremenil intenziteto dela na zunanjepolitičnem področju in odnos ZDA do preostalega sveta. Teroristični napad se je zgodil, ko je skupina devetnajstih ugrabiteljev prevzela nadzor nad štirimi letali, ki so vzletela z letališč na vzhodu ZDA. Dve letali sta se zaleteli v t. i. dvojčka Svetovne trgovinske organizacije–STO (*World Trade Organisation-WTO*) v New Yorku, tretje letalo je padlo v Pentagon, medtem ko četrto letalo ni zadelo svoje tarče in je strmoglavilo v Pennsylvaniji, ko naj bi posadka in potniki obvladali vse ugrabitelje. Dvojčka sta imela simbolem pomen vpliva in moči ZDA, medtem ko je v Pentagonu štab ameriškega obrambnega ministrstva. Skupno je umrlo skoraj tri tisoč ljudi, ranjenih je bilo več kot šest tisoč ljudi, dvojčka in območje okoli njih je bilo popolnoma uničeno. Vsi ti podatki so ta dogodek zaznamovali kot najhujši teroristični napad na ameriških tleh. Odzivi in reakcije na napad so imeli pomembno vlogo po celem svetu (BBC).

Takoj po napadih je bil prvi osumljenec teroristična skupina Al-Kaida, ki je delovala od konca osemdesetih let in katere vodja je bil Savdijec Osama bin Laden, nekdanji borec proti sovjetski okupaciji Afganistana, ki so ga pri njegovem upor proti Sovjetom podpirali tudi Američani. Al Kaida je aktivno delovala pri napadih na ameriške državljane in institucije od leta 1993 naprej, in sicer tudi v Somaliji, Savdski Arabiji, pri bombnem napadu na ambasado ZDA v Nairobiju v Keniji, kjer je umrlo 233 ljudi itd. Leta 1996 je Osama bin Laden pozval svoje privrženke k boju proti ameriškim silam, zato ga je leta 1998 FBI uvrstil na seznam najbolj

¹³ Powell je tako ob neki priložnosti priznal, da sta Rumsfeld in Cheney velikokrat prepričala Busha v odločitve, za katere drugi niso niti vedeli ter na ta način vodila svojo zunanjo politiko (Biedron 2010).

iskanih kriminalcev in zanj ponudil nagrado 25 milijonov dolarjev. Delovanje Al Kaide je izpopolnil do te mere, da je bila to dobro organizirana teroristična skupina, ki je imela razvejano mrežo svojih malih, vendar še vedno lojalnih celic po vsem svetu, ki jih je bilo težko izslediti in nadzorovati (BBC 2017).

To dejanje je pretreslo svet, predvsem je imelo takojšen učinek na svetovne finančne trge, ki so se odzvali negativno, saj Manhattan velja za središče finančnega sveta. Zavladala je panika zaradi bojazni padca borznih indeksov. Po drugi strani je bil 11. september velik taktičen uspeh za Al Kaido, ki je napade dobro pripravila in koordinirala. Dobro je izbrala tudi svoje tarče, saj je ZDA napadla direktno v srce države in poskrbela, da je po 11. septembru vsak vedel za organizacijo, imenovano Al Kaida. Svoje so naredili tudi televizijski posnetki, ki so beležili dogajanje na območju obeh dvojčkov (Bergen 2017).

Po teh tragičnih dogodkih so vse države zaveznice ZDA izrazile sočutje in podporo ZDA, francoski časopis *Le Monde* je ob tem zapisal, da so sedaj vsi Američani, medtem ko so se tisoči zbrali celo na ulicah Teherana. Prvič v zgodovini je zveza NATO aktivirala 5. člen, ki pravi, da če je napadena katerikoli od držav zveze NATO, potem je tak napad enak napadu na vse članice zveze, ki so ob tem dolžne pomagati v skladu z individualno in kolektivno obrambo. Kot posledica aktiviranja tega člena so ZDA skupaj s svojimi zaveznicami 7. oktobra 2001 napadle Afganistan, saj talibanski režim, ki je vladal državi, ni hotel izročiti nekaterih vodilnih in odgovornih članov Al Kaide. Slednji so bili prisotni tudi v drugih državah po svetu, zato so ZDA svojo varnostno in zunanjo politiko popolnoma podredile iskanju krivcev za napade 11. septembra (Bergen 2017).

4.3.) ZUNANJA POLITIKA PO NAPADIH DO KONCA MANDATA

Administracija predsednika Busha je iskala načine za hitrejša in boljše posredovanje ob morebitnih ponovnih napadih. Najprej je hotela urediti pristojnosti, ki jih imata predsednik in njegova administracija. Prva reakcija je bila sprejetje t. i. patriotskega zakona (*USA Patriot Act*) v kongresu, ki je olajšal delo domačih institucij in okrepil njihovo moč v boju proti terorizmu. CII in FBI-ju je dodal nova pooblastila, ki so omogočala večje pristojnosti pri prisluškovanju in nadzoru vseh vrst komunikacij navadnih državljanov in to brez vnaprejšnje odobritve sodišča. Poleg tega je zakon ustanovil novo ministrstvo za domovinsko varnost (*Homeland Security*), ki je združilo vse agencije za nadzor in varnost, z izjemo CIE in FBI-ja. Ti vzvodi moči so omogočali hitrejši odziv, predvsem marsikatero preventivno ukrepe, kot je npr. pridržanje potencialnih teroristov, za kar je bil kasneje ustanovljen tudi zapor v Guantanamu in

popoln nadzor nad prebivalstvom ZDA in drugimi potencialno nevarnimi državami. Administracija predsednika je torej dobila vzvode moči, ki so ji omogočale popoln nadzor nad vsemi domačimi in tujini državljani. Ukrep, zaradi katerega so bile ZDA kritizirane tudi v tujini in ukrep, ki je naletel na neodobravanje preostalega sveta (Bergen 2017).

Smernice zunanje politike najbolje opiše sprejetje Nacionalne varnostne strategije leta 2002 (*National Security Strategy – NSS*), ki jo je Bush poslal senatu v začetku leta 2002. V njej je izrecno poudaril tri glavne cilje za zagotavljanje varnosti:

- vojna proti terorizmu,
- ohranjanje miru z graditvijo dobrih odnosov med velikimi silami (iskanje zaveznikov in koalicij),
- podpiranje svobodno mislečih družb na vsakem kontinentu, kar bo pripomoglo k ohranjanju miru na vseh kontinentih in po celem svetu.

ZDA morajo uporabiti svojo vojaško, ekonomsko in politično prevlado po vsem svetu za doseganje človekove svobode in miru. Glavna ovira pri doseganju svetovnega miru je mednarodni terorizem in možnost, da se dokoplje do orožja za množično uničevanje. Boj proti terorizmu je opredeljen kot boj dobrega proti zlu, države, ki podpirajo ali sodelujejo s teroristi, so opredeljene kot države na osi zla. Te države so Iran, Irak in Severna Koreja, ki imajo potencial razvoja orožja za množično uničevanje in nedemokratičen političen režim. V tem boju se države lahko opredelijo le kot z nami ali proti nam. V primerjavi s Clintonovo administracijo lahko ugotovimo, da je pristop precej bolj proaktiven, ker vključuje tudi možnost preventivnega posredovanja po načelu bolje, da udarimo prvi mi kot oni. Pri posredovanjih so ZDA dolžne vključiti svoje zaveznice v t. i. koalicije voljnih (Haine in Lindström 2002).

NSS 2012 velja za začetek uveljavljanja t. i. Busheve doktrine, ki ima podlago v študiji Pentagona iz leta 1992 in njeni nadgradnji, ki so jo promovirali neokonservativni krogi znotraj republikanske stranke in ki jo je naredila skupina pod vodstvom Billa Kristola (v njej sta bila tako Donald Rumsfeld kot Paul Wolfowitz).¹⁴ Študija se je imenovala Projekt za novo ameriško stoletje (*Project for a New American Century*–PNAC) in so jo leta 1998 naslovili na takratnega

¹⁴ Nacionalno varnostno strategijo sestavlja predsednik in njegova administracija, predvsem njegovi svetovalci. Vsebuje priporočila za vodenje in koordinacijo dela posameznih ministrstev in Bele hiše na področju vojske, nacionalne varnosti in diplomacije. Sprejema se istočasno kot proračun in velja za vodilo pri sprejemanju proračuna (Knight 2002).

ameriškega predsednika Clintona. Jedro študije temelji na zagotovitvi premoči ZDA v novem stoletju in jo ohraniti kot edino svetovno velesilo. Bistvenega pomena za udejanjenje tega, je po njihovem rešitev vprašanja Iraka, saj so menili, da so ZDA naredile napako, ker je med zalivsko vojno zgolj osvobodila Kuvajt in se ni za podobno potezo odločila tudi v Iraku, kjer je po njihovem takšna sprememba nujna (Mintz in DeRouen 2010, 171–72).

Bushev mandat je minil skladno s t. i. Bushevo doktrino, ki temelji na načelu Amerika najprej (*America first*) in unilateralizmu. Obrisi takšne politike ZDA so bili vidni že v času pred terorističnimi napadi 11. septembra 2001, saj so marca istega leta ZDA odstopile od Kyotskega protokola.¹⁵ Bush je ob tem dejal, da gospodarstvo ZDA ne bi preneslo menjave goriv (iz premoga na čiste energije ali zemeljski plin), saj bi zaradi neprimerne infrastrukture cene energije poskočile v nebo, kar bi pomenilo prevelik šok za ameriško gospodarstvo. Jasno je dal vedeti, da so na prvem mestu ZDA in šele nato preostali svet, četudi gre za tako občutljivo in pomembno temo, ki zadeva vse države sveta, kot je globalno segrevanje. Teroristični napadi so uveljavljanje doktrine le še pospešili in omogočili njeno najbolj radikalno izvedbo, med katero spadajo hitre vojaške intervencije, ki so uperjene proti državam in režimom, ki podpirajo terorizem in so na t. i. osi zla (izraz, ki ga je Bush začel uporabljati v začetku leta 2002). Bush je dejal, da ne bo čakal, da bodo te države razvile orožja za množično uničevanje in omogočile teroristom dostop do njega (Jones 2017).

Varnost ZDA in njenih državljanov so narekovale smernice tudi v zunanji politiki, ki je bila temu podrejena po tragičnih dogodkih 11. septembra. Leto 2002 je bilo v znamenju boja proti terorizmu, poleg tega je Busheva administracija hotela izkoristiti trenutek in poraziti režim Sadama Huseina, za katerega so verjeli, da ima povezave z Al Kaido. Želje republikanskih neokonservativcev, ki so to zahtevali že ob koncu devetdesetih let, se je začela uresničevati. Prihajalo je do razpotij med Powellom in Vulkani, kako pristopiti k boju proti terorizmu in kako definirati odnose z državami, ki so bile na t. i. osi zla (Mintz in DeRouen 2010, 173).

Že leta 2002 je bilo jasno, da se ZDA pripravljajo na vojno z Irakom, vprašanje je bilo le, kakšno podporo preostalim državam si lahko obetajo oziroma kako pristopiti k reševanju vprašanja Iraka. Bush je že marca 2002 naročil podpredsedniku Cheneyu, da poišče podporo med državami na Bližnjem vzhodu za intervencijo v Iraku. Na drugi strani sta Powell in britanski

¹⁵ Kjotski protokol je bil dogovor držav v okviru OZN-a, ki naj bi prinesel zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov, predvsem ogljikovega dioksida, v ozračje. Sprejelo ga je 141 držav sveta že leta 1997 in je začel veljati 16. februarja 2005, ko ga je ratificirala Rusija (Uradna spletna stran Kjotskega protokola 2005).

premier Blair hotela poiskati podporo v mednarodni skupnosti, še posebej v okviru OZN-ja. To bi dalo intervenciji v Iraku kredibilnost in podporo večine držav sveta. 7. septembra je v Camp Davidu zasedal vojni kabinet in tam se je vnela ostra debata med Cheneyjem, ki je bil zagovornik takojšnjega napada, in Powellom, ki je bil zagovornik preišljene intervencije v okviru OZN-ja. Powell je imel podporo večine vojske, saj ZDA niso imele preišljenega načrta nenadne, hitre intervencije in še manj, kaj narediti z multietnično in religijsko razcepljeno državo. Bush in njegovi Vulkani so v javnosti sprožili močno kampanjo, ki je temeljila na tem, da ima Irak orožje za množično uničevanje, kar predstavlja neposredno nevarnost za ZDA in preostali svobodni svet. Tako je s pomočjo močne podpore javnosti Bush dosegel, da mu je kongres dodelil pravico, da pelje državo v vojno z Irakom, če se izkaže, da ima slednji dostop do orožja za množično uničevanje. Ker je bil sekretar Powell neuspešen v ZN in je dosegel le prošnjo za vnovični dostop mednarodnih inšpektorjev in ne odobritve Varnostnega sveta Združenih narodov, je Bush 17. marca 2003 skupaj s koalicijo začel operacijo iraška svoboda in napadel Irak (PBS Frontline 2004; Mintz in DeRouen 2010, 174–76).

V času po napadih na dvojčka in vse do konca prvega mandata leta 2004, je bila zunanja politika v podrejeni vlogi nacionalni varnosti in boju proti mednarodnemu terorizmu oziroma je imela glavne cilje usmerjene v to smeri. Sredstva in metode, do katerih naj bi zunanja politika prišla do svojega cilja, so bila skladna z Bushevo doktrino. Temelji doktrine so se izoblikovali v štirih stebrih:

- vnaprejšnja samoobramba, ki omogoča vnaprejšnje napade na države in režime, ki podpirajo terorizem in imajo orožje za množično uničevanje (ne gre za klasično samoobrambo, kot je predvideva mednarodno pravo),
- če ni mogoče najti multilateralne rešitve, so ZDA dolžne uporabiti unilateralno (umik iz Kjotskega protokola in nepriznavanje nekaterih mednarodnih institucij, kot je Mednarodno kazensko sodišče),
- ZDA so preživele hladno vojno in so ostale edina vojaška velesila na svetu, kar so dolžne braniti tudi v prihodnje,
- širjenje temeljnih principov demokracije in proste trgovine po vsem svetu.

V teh strukturah so se dobro znašli neokonservativci iz kroga Vulkanov, vsekakor pa ne zunanji minister Powell. Njegova prepričanja in predlogi so bili preglasovani in neupoštevani, kar je v praksi pomenilo, da so zunanjo politiko vodili Rumsfeld, Cheney in Rice ter njihovi najožji

sodelavci. Zaradi njihove agresivnosti in razmer v mednarodnem okolju so bili njihovi interesi in prepričanja potisnjeni v ospredje in so vodili zunanjo politiko ZDA v času prvega mandata Georga Busha (Singh 2006, 15–8).

5.) MANDAT BARACKA H. OBAME

Barack Hussein Obama II se je rodil 4. avgusta 1961 v Honoluluju v ameriški zvezni državi Havaji, očetu Kenijcu in mami Američanki. Kmalu po rojstvu sta se starša razšla in Barack je živel pri mami, med drugim tudi v Indoneziji, kjer se je drugič poročila in kjer ima polsestro. Pri desetih letih se je preselil nazaj na Havaje, kjer je živel pri svojih starih starših in uspešno obiskoval srednjo šolo in igral košarko. Že takrat je ugotovil, s kakšnimi predsodki se mora Afroameričan spopadati v ameriški družbi. Leta 1981 mu je v Keniji umrl oče, Barack je odšel na univerzo v New Yorku, kjer je diplomiral iz političnih ved. Nato se je preselil v Chicago, kjer je spodbujal razvoj mestnih četrti, kjer so bili prebivalci z nizkimi dohodki. Ko se je leta 1988 dokončno vrnil v ZDA, saj je vmes redno obiskoval Kenijo, se je vpisal na Harvard, kjer je študiral pravo in se kmalu specializiral za ustavno pravo. Njegov profesor Laurence Tribe je dejal, da je bilo že takrat vidno, da si želi narediti spremembe v družbi. Kmalu je začel delati za odvetniško družbo v Chicagu, kjer je spoznal svojo prihodnjo ženo Michelle Robinson. Leta 1990 je bil kot prvi Afroameričan, izvoljen za urednika revije *Harvard Law Review*, leta 1991 je zaključil študij na Harvardu. Potem se je zaposlil kot odvetnik, specializiran za državljanske pravice, obenem je tudi poučeval ustavno pravo na čikaški pravni univerzi (to je počel vse do leta 2004) (Biography 2017b).

Leta 1992 se je prvič politično angažiral, ko je pomagal pri Clintonovi predsedniški kampanji, leta 1996 je bil izvoljen na demokratski listi v senat Illinois, kjer si je prizadeval za izboljšanje primarne izobrazbe in zdravstvenega sistema. Leta 2000 se je neuspešno potegoval za sedež v predstavnem domu, zato je leta 2002 začel zbirati denar za kampanjo za izvolitev v senat. V tem času je bil vseskozi oster kritik politike Georga Busha in je na shodu pred volitvami dejal, da ni proti vsem vojnám, ampak samo proti butastim. Pri tem je imel v mislih vojno v Iraku in delovanje ožjega kroga predsednikovih svetovalcev Vulkanov, še posebej Donalda Rumsfelda in Paula Wolfowitza. To mu je prineslo priljubljenost v javnosti, kjer je najprej dobil podporo na primarnih volitvah znotraj demokratske stranke, nato je prepričljivo s 70 odstotki glasov premagal tudi republikanskega protikandidata. Njegov mandat v senatu je zaznamovalo sodelovanje z republikansko stranko pri več projektih, še posebej pri njegovih prioritetah, kot so spoštovanje človekovih pravic, razvoj obnovljivih virov energije in podpora žrtvam hurikana Katrina (Biography 2017b).

Februarja 2007 je Obama napovedal, da se bo potegoval za mesto predsednika ZDA. Najprej se je moral spopasti za nominacijo demokratov z nekdanjo prvo damo Hillary Clinton. Boj med Clintonovo in Obamo je bil oster in neodločen do konca, na koncu je Obama tesno zmagal. V boj za predsedniško mesto se je spustil z izkušenim republikanskim senatorjem Johnom McCainom (Saldin 2008, 8).

Obamova kampanja velja za eno najboljše izpeljanih predsedniških kampanj v zgodovini ameriških predsedniških volitev, saj je minila praktično brez napake. Obama je od samega začetka izpostavil jasno zastavljene cilje in razumljive glavne točke, ki so bile jasne in razumljive širšemu krogu ljudi, ki so se z njimi poistovetili. Glavne točke njegove kampanje so bile: spopad z gospodarsko krizo, poprava napak Bushevega režima (tudi na zunanje političnem področju), vključitev vseh delov družbe v odločanje o prihodnosti ZDA, med drugim jih je nagovarjal z enostavnimi slogani, kot so spremembe, v katere lahko verjamemo (*change we can believe in*) in da, zmoremo (*yes we can*). Obami je izvolitev olajšal tudi George Bush s svojo neposrečeno politiko v osmih letih vladanja. Njegovemu protikandidatu McCainu, kljub poskusu distanciranja od te politike, se ni uspelo znebiti predznaka neuspešnega osemletnega obdobja, ki je bilo v znamenju boja proti terorizmu, vojn v Afganistanu in Iraku, kršenja temeljnih človekovih pravic, Guantanamo itd. Obama je bil mojster uporabe svoje karizme in retoričnih sposobnosti, v promocijo teg je vključil tudi veliko število sodobnih medijev od Facebooka do Youtuba, kjer je redno posodabljal svoj profil in kjer je zbral veliko večino sredstev za svojo kampanjo. Za volilno kampanjo leta 2008 je Obama zbral skoraj milijardo ameriških dolarjev (Saldin 2008, 11–2).

5.1.) SMERNICE ZUNANJE POLITIKE PRED VOLITVAMI

Izhodišča zunanje politike Baracka Obame pred predsedniškimi volitvami 2004 so temeljila na liberalizmu, mednarodnem sodelovanju, krepitvi zavezništev in koalicij in večji vlogi OZN. Temeljijo na politikah preteklih ameriških predsednikov, predvsem Woodrowa Wilsona, Franklina Delana Roosevelta in Abrahama Lincolna. V enem izmed svojih govorov leta 2007, ki ga je Obama imel v Chicagu pred svetom za mednarodne zadeve, je citiral besede Lincolna, ki je dejal: »Amerika je zadnje najboljše upanje za svet (*America is the last, best hope for the World*).« Poleg tega je zagovarjal pozicijo ZDA kot globalne sile in zato je njena vloga poskrbeti za sodelovanje med vsemi državami sveta, saj je varnost prebivalcev ZDA tesno povezana z varnostjo prebivalcev ostalega sveta. To so glavne, vodilne ideje Obamovega predvolilnega obdobja, ki se odražajo tudi v t. i. Obamovi doktrini, ki se je izoblikovala v predvolilnem času tudi na zunanje političnem področju (Ondrejcsak in Valašek 2010, 2).

Obama je najprej ponudil temeljito kritiko dotedanje zunanje politike demokratov, ki je bila predvsem premalo odločna. Nova zunanja politika mora biti pravična in trdna v svojih zavezah za mir in širjenje demokracije, vendar mora biti po drugi strani tudi odločna v boju proti terorizmu. Poleg predvolilnih programov in obljub je v praksi pomembnejši izbor najbližjih predsednikovih svetovalcev, ki svetujejo, soustvarjajo in vplivajo na implementacijo zunanje politike. Obamovi svetovalci prihajajo iz različnih krogov demokratske stranke, od svetovalcev posameznim odborom in politikom demokratske stranke do novinarjev in upokojenih generalov. Zanje je značilno, da njihove skupne točke temeljijo na nasprotovanju dotedanji zunanji politiki Georga Busha, vojni v Iraku, uničevanju delovanja Al Kaide in vzpostavljanjem stikov z Iranom (Ackerman 2008).

Ključnega pomena za Obamovo izvolitev je bila dobro izbrana strategija na obrambnem področju, kjer je izbral vojaške svetovalce, kot je bil npr. upokojeni general in pilot Scott Gration, ki so v javnosti dajali vtis, da je Obama trden in odločen vodja, ki bo kljub pomanjkanju izkušenj kos nalogi na zunanjepolitičnem in varnostnem področju. Poleg Grationa je bila pomembna svetovalka tudi profesorica na Harvardu in zagovornica človekovih pravic Sarah Sewall, ki je skupaj z generalom Davidom Petraeusom (kasnejši direktor CIE) spisala priročnik za vojsko o tem, kako naj slednja postane bolj humana, pravična in obenem uspešna. Pri tem je bila deležna kritik akademskih krogov, ampak Obama je s to potezo dokazal, da misli resno z reorganizacije vojske in upoštevanjem etike pri vodenju največje svetovne sile (Ackerman 2008).

Obama je hotel v predvolilnem času postaviti ekipo, ki bo šla čez strankarske razprtije in delovala enotno in odločno. Prav slednje je bil glavni argument, da je na primarnih volitvah znotraj svoje stranke premagal Hillary Clinton, ki je v očeh javnosti predstavljala nadaljevanje politike njenega moža Billa Clintona, ki je veljal, da je bi nemalokrat boječ in neodločen. ZDA so v času Busheve administracije postale osamljene v mednarodni skupnosti kot še nikoli v njeni zgodovini, zato je bilo glavno merilo pri izbiri svojih svetovalcev zmožnost timskega odločanja, saj Obama ni želel imeti v svoji administraciji velikih egov, ki bi delovali individualno v zunanji politiki. Eden takšnih ljudi je bil Anthony Lake, ki je bil svetovalec za nacionalno varnost že v času Billa Clintona, in nekdanja namestnica zunanjega ministra v času Clintonove administracije Susan Rice (nato je postala veleposlanica ZDA pri OZN-ju), nekdanji vodja mornarice Richard Danzig in drugi, ki niso imeli le veliko izkušenj z najvišjo politiko predvsem iz časov Clintonove administracije, ampak so bili tudi spoštljivi, kolegialni in delavni, kot jih je opisal Obama (Gordon 2008).

Struktura ljudi, ki so del zunanjepolitičnega programa Baracka Obame pred volitvami, so organizirani popolnoma drugače, kot jih je organizirala nasprotna republikanska stran. Pravzaprav gre za spopad dveh vizij ZDA, pri čemer Obama zagovarja postopen umik iz Iraka, zaprtje Guantanamo, okrepitev sil v Afganistanu in krepitev boja proti terorizmu (tudi bolj specifično proti Al Kaidi), otoplitev odnosov z državami, ki jih je Bush postavil na os zla, predvsem je imel tukaj v mislih Iran in postopno normalizacijo odnosov s Kubo, ki so se v zadnjih petih desetletjih zelo ohladili. V teh pogledih je na trenutke spominjal na politiko Johna F. Kennedyja, predvsem je želel povedati svetu, da so ZDA pripravljene na pogovor, kljub temu da bodo še vedno trdno branile svoje interese (Gordon 2008).

5.2.) SVETOVNA GOSPODARSKA KRIZA

Leto 2008 niso zaznamovale samo predsedniške volitve v ZDA, ampak tudi izbruh najprej svetovne finančne krize, ki je prerasla v svetovno gospodarsko krizo. Finančna kriza se je začela prav v ZDA, in sicer so se prvi znaki začeli kazati že v letu 2007, ko se je začel napihovati nepremičninski balon, zaradi slabega kritja posojil in slabo zasnovanih finančnih regulativ, ki niso dohajale razvoja kompleksnih finančnih inovacij (predvsem različnih vrst hipotek in hipotekarnih obveznic). Začelo se je drastično slabšanje bonitetnih ocen bankam, ki so dajale drugorazredna posojila, zato so slednje težje in dražje prihajale do denarja, kar je povečalo pritisk na kreditorejmalce, ki kmalu niso bili več zmožni odplačevati posojil, nekateri med njimi tega enostavno niso več hoteli, saj je bila vrednost njihove nepremičnine manjša od vrednosti posojila. Vse skupaj je prišlo na površje konec poletja 2008, ko je propadla ameriška banka, ki je bila prisotna po celem svetu, Lehman Brothers, in je za seboj potegnila dober del finančnega sektorja najprej v ZDA, nato po vsem svetu. Zaradi globalizacije se je kriza hitro razširila po celem svetu in potrebnih je bilo na milijarde dolarjev davkoplačevalskega denarja, da se svetovni finančni sistem ni sesul. Finančni trgi so se korenito spremenili, predvsem bančni sektor je praktični prenehal s posojanjem denarja, kar je še bolj zavrlo uspešno okrevanje in popolnoma zavrlo investicije. Veliko bank je bilo nacionaliziranih, ker je bil to edini način reševanja finančnega in posledično gospodarskega sektorja. Razmerja moči so se po krizi znatno spremenila (The Economist 2013).

Izbruh svetovne finančne krize je dogodek, ki je vplival na celotno predvolilno obdobje in tudi na celoten prvi Obamov mandat. Kot sem omenil, se kriza ni začela leta 2008, ampak že leta 2007, zato je bila to prva tema predvolilne tekme. Stanje v gospodarstvu je vedno prva tema vsakega predvolilnega dogajanja v ZDA, tokrat je bilo to še toliko bolj izrazito. Uspeh obeh kandidatov na volitvah je bil v veliki meri odvisen od tega, kako bosta javnosti predstavila

učinkovito in predvsem hitro sanacijo ameriškega finančnega sistema in gospodarstva (Kimberly 2017).

Obama se je zavzemal za takojšnjo državno regulacijo finančnega sistema, finančno pomoč bankam, da so lahko odložile plačila hipotek, davčne spodbude in nižje davke za vse tiste z najnižjimi dohodki, spodbude za majhna in zagonska ali t. i. *start up* podjetja in vlaganja v javna dela, kar bi izboljšalo infrastrukturo in dalo ljudem zaposlitev. S tem programom je uspel prepričati volivce in kasneje uspešno sanirati ameriško gospodarstvo. Obama je bil na krizo pripravljen in je tudi njej posvečal največ pozornosti, tako v pripravah na volitve kot tudi v izbiranju kadra, ki bo zasedel najpomembnejše položaje (Carter in drugi 2012).

5.3.) ZUNANJA POLITIKA DO KONCA MANDATA

Obama je prevzel vodenje države leta 2009, ko so bile ZDA vpletene po celem svetu v t. i. vojno proti terorizmu, zaradi katere so bile prisotne praktično po celem cvetu, vendar so bile v teh potezah zelo osamljene, kot še nikoli prej v zgodovini. Poleg tega je svet prizadela najhujša gospodarska kriza po recesiji leta 1929 in Obama je hotel breme krize in vodenja sveta enakomerno porazdeliti po celem svetu. Rezultat tega je bilo zmanjšanje števila vojakov v velikih vojaških operacijah in okrepljeno sodelovanje z drugimi državami. Obama se je takoj po nastopu funkcije držal svojega načela, da so ZDA dolžne pametno in počasi umakniti svoje enote, še posebej iz Iraka, ter ob tem zagotavljati pomoč domačim vojaškim enotam v obliki urjenja in dobave orožja in opreme. Zato je zmanjšal število vojaških sil v Iraku in Afganistanu na minimum in jih omejil na posamezne misije, ki so zagotavljale predvsem pomoč domačim varnostnim silam. Obama je dejal, da se ne bo zapletel v novo vojno v Siriji, Libiji ali Ukrajini, skladno z njegovim predvolilnim načelom, da nima vsak svetoven problem ameriške rešitve. Tudi zato je podprl arabsko pomlad, kar se je sicer kasneje izkazalo za napačno odločitev, saj je revolucija pometla s starimi režimi, ki so za seboj na teh območjih pustili nekakšen vakuum, ki je peljal regijo v kaos, razdejanje in do razdelitev držav, kot je npr. Libija (Daalder 2016).

Politiko Obame glede Iraka in Afganistana so njegovi privrženci videli kot uspešno zato, ker je zmanjšal prisotnost ameriških vojakov v dveh vojnah, vendar so po drugi strani kritiki to potezo označili kot nesposobnost vodenja vojne proti terorizmu, kjer bi moral voditi celoten svet, ki potrebuje svetovnega vodjo. Odsotnost svetovnega vodje in omejenost OZN-ja se je najbolj izkazala v Siriji, kjer je prišlo do dolgotrajne in krvave vojne, ki je imela za posledico humanitarno katastrofo. Nekdanji svetovalec Margaret Thatcher in, v času republikanskih izborov za predsedniške volitve 2008, Rudy Giuliani Nile Gardiner, je dejal, da je bila glavna

napaka Obame, da ni uspel združiti svojega optimizma in energije s trdimi prijemi, ki so nujni za obvladovanje situacij, kakršna je bila v Siriji. Posledica takega vodenja je bila vojna v državi, ki je razpadala na različne segmente, ker ni bilo centralne oblasti, ki bi obvladovala teritorij in vzpostavila red, zato se je na koncu zgodil vzpon islamske države (Boyer 2017).

Obami neodločnosti niso očitali samo na kriznih žariščih na Bližnjem vzhodu, v Iraku in Afganistanu, ampak tudi glede odnosov z drugimi svetovnimi velesilami, predvsem so tukaj v mislih imeli Kitajsko in Rusijo. Glede odnosov s slednjo so mu očitali mlačno in mehko politiko, ki je pripeljala do tega, da je Rusija izkoristila čas in zopet postala velesila, ki kontrolira svoje sosede in se vpleta v bližnjevzhodno situacijo. Obenem je dopustil Kitajski, da je postala vodilna azijska sila, tako na vojaškem, kot tudi na gospodarskem področju. Pri tem je imel težko nalogo, saj kitajsko gospodarstvo ni imelo negativne gospodarske rasti in je v času krize zelo napredovalo in okrepilo svojo pozicijo tako v Aziji kot na splošno na svetu. Tudi ostrejši in bolj konflikten Obamov nastop bi najverjetneje težko preprečil to dejstvo, saj je normalno, da Kitajska kot nastajajoča nova supersila, išče svoje sfere delovanja in vpliva. Obama je kljub kritikam glede neodločnosti okrepil sodelovanje nemara z vsemi kitajskimi sosedomi, predvsem z Japonsko, Južno Korejo in Vietnamom, kar je predstavljalo protiutež naraščajoči kitajski moči (Daalder 2016).

Drugačni časi, okoliščine in prihod novih igralcev na zunanje politično prizorišče v 21. stoletju, zahteva tudi drugačno zunanjo politiko. Obama je ves čas svojega predsednikovanja verjel vanjo in jo skušal vzpostaviti. Verjel je v svet, kjer so stari vzorci vladanja v svetu stvar zgodovine in kjer ima vsak narod svoje pravice in odgovornosti, ki jih je dolžen izpolnjevati. To se je najbolje videlo na primeru Irana, kjer je pridobil mandat varnostnega sveta OZN za pogajanja z Iranom glede razvoja iranskega jedrskega programa. Pogajanja so se uspešno končala in prišlo je dogovora, ki je končal osamitev Irana (Schulberg 2016).

Rečemo lahko, da je Obami primanjkovalo odločnosti v zunanji politiki v času njegovega prvega mandata, najhujši kritiki so njegovo zunanje politično delovanje celo strnili z besedami ne zmoremo (*yes we can(t)*), vendar bi bili zelo krivični, če ni bi situacije pogledali celostno. Najprej je potrebno pogledati situacijo, v kateri je bila zunanja politika ZDA v času, ko je Obama prevzel vodenje države. ZDA so v mednarodni skupnosti imele status velesile, ki se ni ozirala kaj veliko na mnenja drugih držav. Ugled je bil slab, poleg tega so bile ZDA vpletene v dve vojni (Daalder 2016; Horsley 2016).

Smernice na zunanjepolitičnem področju je primarno določila gospodarska kriza, ki je načela ekonomske temelje države. Obama je zato večino svojih moči usmeril v okrevanje gospodarstva, saj brez tega vzpostavitev drugačne zunanje politike ni bila mogoča. Kljub vsemu mu tudi največji kritiki priznavajo, da je uspel umakniti ameriške enote iz dveh kriznih žarišč in vzpostaviti dialog z Iranom in Kubo. Eden večjih dosežkov njegove administracije v boju proti terorizmu je bila likvidacija Osame bin Ladna, vodje Al Kaide, ki se je leta uspešno skrival v Pakistanu. V tem primeru lahko ugotovimo, da je Obama deloval samozavestno in odločno, še posebej ob upoštevanju dejstva, da so ameriške vojaške sile vstopile v Pakistan brez dovoljenja tamkajšnjega režima. Kot največje napake lahko štejemo neodločnost v primeru Ukrajine, Sirije, napačno presojo arabske pomladi in tudi ne zaprtje zapora v Guantanamu na Kubi, kamor so bili privedeni osumljeni terorizma, ki v zaporu niso imeli in nimajo nobenih pravic. Obama je sicer podpisal odlok o zaprtju zapora, vendar mu je senat hitro vrnil z zakonom, ki prepoveduje prevoz zapornikov na ameriško ozemlje (Horsley 2016).

6.) PRIMERJAVA OBEH ZUNANJIH POLITIK

Če primerjamo zunanji politiki obeh predsednikov, je najbolj važna primarna usmeritev zunanje politike oziroma kakšne so primarne vrednote, ki določajo vodenje zunanje politike. Bush je svojo zunanjo politiko temeljil na neokonservativnih temeljih, ki so ZDA hoteli bolj angažirati v svetu v primerjavi s preteklimi leti. ZDA so po njihovem dolžne voditi svet v smeri, da ostanejo edina svetovna velesila. Dogodki 11. septembra so te vrednote še bolj poudarili. Nasprotno so ljudje v ZDA in po svetu z izvolitvijo Obame videli novo priložnost za reševanje globalnih problemov, in sicer na način, ki bi vključil sodelovanje in zaupanje med državami. V praksi težko rečemo, da je do tega realno prišlo, ampak ne zaradi izključevanja drugih držav, ampak zaradi manjše angažiranosti Obame v zunanji politiki. Glavna razlika med obema doktrinama je v tem, da je za obdobje Busha značilno, da je vodil dolgotrajne in drage vojne ter obenem trdil, da se bori za svobodo in pravičnost, medtem ko so Obamovo obdobje označili, kot čas, ko je Obama vodil svet iz ozadja (Ellis 2017).

Pri obeh prvih mandatih je na oblikovanje in implementacijo zunanje politike pomembno vplival večji svetovni dogodek. Pri Bushu so se teroristični napadi 11. septembra zgodili na začetku mandata, medtem ko se je pri Obami svetovna gospodarska kriza začela že eno leto pred volitvami. Teroristični napadi so povzročili, da se je Bush, zaradi boja proti terorizmu, začel posledično več ukvarjati z zunanjo politiko, ki mu je služila za pridobivanje novih zaveznic in sklepanje novih zavezništov. Če se je še pred volitvami leta 2000 zdelo, da zunanja politika ne bo v ospredju, lahko ob koncu prvega mandata rečemo, da je zagotovo bila.

Nasprotno so pri Obami napovedovali, da je z njegovo izvolitvijo zavel nov val v mednarodni politiki, vendar je bilo njegovo delovanje v zunanji politiki dokaj ohlapno in zadržano, tudi ali predvsem zaradi spopadanja s svetovno gospodarsko krizo. Obamov primarni cilj je bil saniranje domačega gospodarstva, tudi delovanje zunanje politike je podredil temu (Ellis 2017).

Pregled predvolilnih programov in izbira kadrov za vodenje posameznih resorjev nam pove, da je bila Busheva zunanja politika planirana bolj precizno in jasno ter podprta z izkušenimi kadri iz vrst neokonservativcev, ki so dobro vedeli, kaj želijo narediti in kako oblikovati zunanjo politiko. Bush o sami zunanji politiki ni vedel veliko, kar je priznal tudi sam, zato je okrog sebe zbral ljudi, ki so službovali že v času predsednikovanja njegovega očeta ali še prej pri predhodnih republikanskih predsednikih kot je bil npr. Ronald Reagan. Ti ljudje so imeli v zunanji politiki jasno začrtane cilje, in čeprav je med njimi včasih prišlo do nesoglasij, so temeljne usmeritve ostale bolj ali manj enake. Na drugi strani Obama ni imel tako jasno izdelanega načrta in določenih jasnih ciljev v zunanji politiki, tudi pri izbiri kadra se je večinoma uprl na ljudi iz nekdanje Clintonove administracije. Njegovo zunanjo politiko lahko označimo kot tipično sredinsko, medtem ko lahko za Bushevo rečemo, da je tipična neokonservativna (Dreyfuss 2014).

Diametralne razlike v politikah so vidne tudi v obravnavanju situacij v Afganistanu in Iraku. Busheva administracija je zagovarjala posredovanje z veliko količino vojaških enot v Iraku, ker jim je bil primarni cilj strmoglaviti režim Sadama Huseina in prevzeti nadzor nad državo. Nihče se ni ukvarjal s tem, kaj bo z državo po zavzetju, kaj šele kakšni bodo temelji države, kako bo potekal razvoj infrastrukture, šolstva, zdravstva itd. (PBS Frontline 2004). Obama je želel vzpostaviti stanje v državi, da bodo lahko iraške varnostne sile v celoti nadzirale situacijo v državi in bo možen popoln umik njegove vojske. To mu ni v celoti uspelo, vendar je s pomočjo ameriškega znanja in opreme poskrbel, da ameriški vojaki niso več umirali na tujem ozemlju. V Afganistanu je bila situacija dokaj podobna, vendar specifična na svoj način. Medtem ko je Bush hitro in učinkovito strmoglavil talibanski režim ter se potem ni kaj veliko ukvarjal z normalizacijo razmer v državi, je Obama razumel situacijo podobno kot v Iraku, torej je videl nujno po izgradnji države, kjer morajo ZDA imeti veliko vlogo in vpliv (Schulberg 2016).

Ena glavnih prioritet obeh predsednikov je bil boj proti terorizmu, še posebej po terorističnih napadih 11. septembra. Bush je v odzivu na te napade začel dve vojni in svetovno vojno proti terorizmu in terorističnim skupinam, še posebej proti največji teroristični skupini Al Kaidi. Pri tem ni bil uspešen, saj mu ni uspelo ne razbiti Al Kaide, ne prijeti odgovorne, ki so

organizirali teroristični napad. Politika njegovega boja je temeljila predvsem na preventivnih, vnaprejšnjih napadih, ki naj bi uničili nasprotnika, še preden mu uspe zadati udarec. Na drugi strani je Obama vodil boj, ki je bil usmerjen proti vodjam Al Kaide, predvsem proti Osamu bin Ladnu, ki so ga ameriške posebne enote maja leta 2011 tudi ubile. S tem je za določen čas sicer onеспособil delovanje teroristične mreže, vendar mu jo je, tako kot Bushu, še zdaleč ni uspelo razbiti. Oba sta poudarjala pomen boja proti terorizmu, čeprav vsak od njiju na popolnoma drugačen način. Skupno jima je bilo le to, da problema terorizma in ogroženosti ZDA nista uspela izboljšati, kaj šele rešiti (Daalder 2016; Horsley 2016; Schulberg 2016).

Razlike med obema predsednikoma se kažejo pri oblikovanju zunanje politike kot tudi pri implementaciji le-te. Pri tem pridejo do izraza tudi predsednikove osebne lastnosti in če pogledamo definicijo Hermannove (2005, 20–1), potem ugotovimo, da je osebnost predsednika vplivala na vodenje zunanje politike, saj je bil izpolnjen vsaj eden izmed kriterijev. Pri Bushu je bilo to vodenje v kriznih razmerah, ki so ga potisnile v bolj aktivno delovanje na področju zunanje politike, medtem ko lahko pri Obami opazimo karizmo in zanimanje za zunanjo politiko že pred volitvami. Za oba lahko ugotovimo, da sta bila pri svojem delu aktivna, vendar so dogodki v zunanjem okolju pripeljali do tega, da je bil Bush mnogo aktivnejši kot Obama, ki je bil osredotočen na reševanje problemov v domačem okolju. Osebnostno je bil Obama, morda zaradi svoje karizme, bolj priljubljen v svetu, medtem ko je Bush veljal za tršega in neomajnega voditelja, ki rad doseže, kar si zadane (Hook 2008, 90).

7.) ZAKLJUČEK

ZDA so geografsko, vojaško in politično svetovna sila, katere voditelj vpliva na dogajanje po celem svetu. Po prvi svetovni vojni je postala velesila in njena moč se ni zmanjšala, kvečjemu povečala po koncu hladne vojne, ko je ostala edina svetovna velesila. V tem času so si ZDA v mednarodni skupnosti pridobile določen ugled in močno pozicijo, s pomočjo katere lahko tako ali drugače uveljavijo svoje interese.

Vendar je proučevanje zunanje politike, kot dela mednarodnih odnosov, vse prej kot enostavno, saj jo moramo zaradi njene kompleksnosti proučevati podrobno in premišljeno in glede na to, da je moje proučevanje zajemalo tako veliko in pomembno državo, kot so ZDA, še toliko bolj (Brglez in Udovič 2011, 14). Analiza je potekala na ravni mednarodnega sistema s pomočjo sistemske ravni analize, ki vključuje notranje in zunanje okolje, kjer najdemo tudi druge dejavnike, akterje, procese in norme. (Bojinović Fenko 2010, 77–8)

Če izhajamo iz trikotnika zunanje politike, ki ga povzemata Udovič in Mancevič (2009), potem tudi v ZDA določajo sredstva in cilji vrednote družbe, ki so zapisane v ameriški ustavi in so del ciljev, ki so pri implementaciji zunanje politike ključnega pomena, saj je od njih odvisna izbira sredstev. Večina ciljev v času predsedovanja Busha in Obame je bilo bistvenih in srednjeročnih. Bistven cilj Busha je bil boj proti terorizmu in odkriti, kdo je odgovoren za napade 11. septembra, medtem ko je bil srednjeročen boj proti terorizmu in preventivno, vnaprejšnje ukrepanje. Bistveni cilj Obame je bil prisoten v domačem okolju, kjer se je ukvarjal z gospodarskimi zadevami, saj je bila nujna gospodarska sanacija sistema, ki je bil v recesiji. Srednjeročni cilj je bil boj proti terorizmu oziroma natančneje proti Al Kaidi. Predsednika sta tem ciljem podredila sestavo in implementacijo zunanje politike ter izbiro sredstev za doseganje teh ciljev.

Med sredstvi je prednjačila diplomacija, ki je bila najpogostejše uporabljeno sredstvo v času mandata Busha in Obame, pri čemer ne gre zanemariti propagande, odnosa z javnostmi in javne diplomacije. Prav s pomočjo zadnjih dveh sredstev je Bush v času po terorističnih napadih pritisnil na kongres, da je sprejel zakone, s katerimi je dobil pristojnosti, ki so mu omogočile, da je v imenu vojne proti terorizmu izvajal strožji nadzor nad lastnim prebivalstvom in vodil vojne proti državam, ki naj bi domnevno skrivale orožje za množično uničevanje. Obama je na drugi strani prav zaradi pritiska javnosti, bil primoran v to, da se je veliko bolj posvečal domačim gospodarskim zadevam kot tistim v zunanji politiki. Pri izbiri ekonomskih sredstev prednjači Obama, kar je bilo vidno v primeru vzpostavitve odnosov z Iranom, medtem ko je Bush prednjačil pri sredstvih prisile.

Pri izbiri sredstev za doseganje ciljev je potrebno upoštevati relevantnost zunanjih in notranjih dejavnikov zunanje politike, za katere je značilno medsebojno prepletanje oziroma povezanost, kar ugotavljata tudi Udovič in Brglez (2011, 16), ki pravita, da je zunanja politika definirana tudi s pomočjo notranje. Razmerja moči v kongresu so izjemnega pomena za uveljavljanje politik posameznega predsednika. Bush je imel pri tem prednost, saj je imel poleg republikanske večine na voljo tudi vzvode javne diplomacije in pritiskov, ki so jih izvajali mediji, kar mu je omogočalo lažje sprejemanje zakonov. Obama na drugi strani ni imel te možnosti, saj je bil zaradi večine republikancev prisiljen v sprejemanje kompromisov.

Oblikovanje in izvajanje zunanje politike ZDA v obeh mandatih sta krojila dogodka v zunanjem okolju. Zaradi razpleta dogodkov po terorističnih napadih je bila Busheva administracija postavljena pred dejstvo, da je v vojni, ki bo zaradi kompleksnosti delovanja

sovražnika drugačna kot katerakoli vojna doslej. Bush je podredil svojo celotno zunanjo politiko najprej iskanju koalicij za boj v Afganistanu, nato še v Iraku. Celoten razvoj zunanje politike je bil usmerjen in podrejen temu cilju, zato lahko potrdim svojo prvo hipotezo, da je bila zunanja politika Georga W. Busha usmerjena v zagotavljanje nacionalne varnosti.

Nasprotno so Obamo gospodarske razmere silile v to, da je vse svoje moči usmeril v reševanje ameriškega gospodarstva. To je vidno pri delovanju Obame v prvem mandatu, ko je bil zelo zadržan v delovanju v zunanji politiki, kar je vidno tudi po izbiri kadra, saj je bila večina vodilnih odločevalcev ljudi iz obdobja predsednika Clintona, ne nazadnje tudi zunanja ministrica, nekdanja prva dama Hillary Clinton. Zaradi pritiska notranjega okolja je podredil delovanje celotne administracije cilju, da amerškemu gospodarstvu zopet zagotovi moč, ki jo je imelo, delovanje v zunanji politiki pa je večinoma prepustil Clintonovi. Zato lahko potrdim tudi drugo hipotezo, ki pravi, da je bila zunanja politika Baracka H. Obame usmerjena v okrevanje gospodarstva.

S potrditvijo obeh hipotez lahko pridemo do sklepa, da so krizni dogodki v zunanjem okolju odločilnega pomena za oblikovanje in implementacijo zunanje politike. Svet si je po izvolitvi Obame obetal spremembe na področju zunanje politike in neko novo energijo, ki bo pripomogla k boljšemu sodelovanju in reševanju svetovnih problemov, kot so boj proti podnebnim spremembam in terorizmu. Kot sem že dejal v tem magistrskem delu do tega, žal ni prišlo. Obamova zunanja politika se je velikokrat izkazala za neodločno in milo, medtem ko za Bushevo lahko rečemo ravno obratno, čeprav rezultati le-te niso bili po volji večine sveta. Na koncu je pri obeh predsednikih prevladal ameriški interes, ki je bil implementiran v ciljih zunanje politike.

8.) VIRI IN LITERATURA:

Ackerman, Spencer. 2008. The Obama Doctrine. *The American prospect*. Dostopno prek: <http://prospect.org/article/obama-doctrine> (23. junij 2017).

Allison, Graham. 2012. The Cuban Missile Crisis. V *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, Amelia Hadfield, Tim Dunne in Steve Smith, ur., 256–37. Oxford: Oxford University Press.

Baldwin, David Allen. 1936. *Economic statecraft*. Princeton: Princeton University Press.

Baylis, John in Steve Smith. 2005. *The globalization of world politics : an introduction to international relations*. New York : Oxford University Press.

BBC. Dostopno prek: http://www.bbc.co.uk/history/events/the_september_11th_terrorist_attacks (13. junij 2017).

Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: G-Grafika.

Bergen, Peter L. 2017. September 11 attacks. *Encyclopedia Britannica*, 4. maj. Dostopno prek: <https://www.britannica.com/event/September-11-attacks> (15. junij 2017).

Biedron, Jessica M. 2010. Colin Powell: Examining a Key Player in the Bush Administration. *Inquiries journal*. Dostopno prek: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/251/colin-powell-examining-a-key-player-in-the-bush-administration> (13. junij 2017).

Biography a. Dostopno prek: <https://www.biography.com/people/george-w-bush-9232768> (8. junij 2017).

Biography b. Dostopno prek: <https://www.biography.com/people/barack-obama-12782369> (28. junij 2017).

Bojinovič Fenko, Ana. 2010. *Premoščanje ločnice med proučevanjem mednarodnih odnosov in zunanje politike: primer mednarodnega regionalizma*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Boyer, Dave. 2017. Under Obama, U.S. lost influence on world stage as relations with allies frayed. *The Washington Times*, 15. januar. Dostopno prek: <http://www.washingtontimes.com/news/2017/jan/15/president-obama-foreign-policy-widely-seen-as-fail/> (30. junij 2017).

Bowles, Nigel. 1998. *Government and politics of the United States*. Houndmills: Macmillan Press.

Brglez, Milan. 1998. kodifikacija sodobnega diplomatskega prava. V *Diplomacija in Slovenci*, ur, M. Jazbec, 207. Celovec: Drava.

Brglez, Milan in Boštjan Udovič (ur.). 2011. *Diplomacija med teorijo in prakso*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Carter, Shan, Jonathan Ellis, Fahrana Hossain in Alen McLean. 2012. On the Issues: Economy. *New York Times*, 23. maj. Dostopno prek: <https://www.nytimes.com/elections/2008/president/issues/economy.html> (25. junij 2017).

Cox, Michael in Doug Stokes. 2012. *United States foreign policy*. New York: Oxford University Press.

Daalder, Ivo H. in James M. Lindsay. 2003. The Bush Revolution: The Remaking of America's Foreign Policy. *The New York Times* (maj 2003). Dostopno prek: file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/Lindsay_BushRevolution.pdf (13. junij 2017).

Daalder, Ivo H. 2016. Obama's foreign policy: not every global problem has an American solution. *The Washington Post*, 18. november. Dostopno prek: <https://www.washingtonpost.com/graphics/national/obama-legacy/effect-on-global-politics.html> (26. junij 2017).

Deklaracija o neodvisnosti–*Declaration of independence*. 1776. Dostopno prek: <http://www.ushistory.org/declaration/document/> (07. junij 2017).

Denton, Robert E. Jr. in Gary C. Woodward. 1998. *Political communication in America*. Westport (Conn.): Praeger.

Dreyfuss, Bob. 2014. Is Obama's Foreign Policy Approach Really the Same as Bush's? *The Nation*, (7. maj). Dostopno prek: <https://www.thenation.com/article/obamas-foreign-policy-approach-really-same-bushs/> (1. julij 2017).

Ellis, Ted. 2017. Grand Strategy: George W. Bush vs. Barack Obama. *The National Interest* (21. januar). Dostopno prek: <http://nationalinterest.org/blog/the-skeptics/grand-strategy-george-w-bush-vs-barack-obama-19109> (30. junij 2017).

Gordon, H. Filip. 2008. Obama's Foreign Policy Options. Brookings. Dostopno prek: <https://www.brookings.edu/articles/obamas-foreign-policy-options/> (23. junij 2017).

Haine, Jean-Yves in Gustav Lindström. 2002. An analysis of The National Security Strategy of the United States of America. *EUISS–Das Institut der Europäischen Union für Sicherheitsstudien*. Dostopno prek: <http://www.iss.europa.eu/de/publikationen/detail/article/an-analysis-of-the-national-security-strategy-of-the-united-states-of-america/> (19. junij 2017).

Heineman, Robert A., Steven A. Peterson, Thomas H. Rasmussen. 1939. *American government*. New York: McGraw-Hill.

Hermann, Margaret G. 2005. Profiling the operational codes of political leaders. V *The psychological assessment of political leaders: with profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*, Jerold M. Post, ur, 20–37. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Hill, Christopher. 2003. *The Changing Politics of Foreign Policy*. New York: Palgrave Macmillan.

Holsti, Kalevi Jacques. 1995. *International politics: a framework for analysis (7th edition)*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Hook, Steven W. 2008. *U.S. Foreign policy: the paradox of world power*. Washington, D.C.: CQ Press.

Horsley, Scott. 2016. Patient Diplomacy And A Reluctance To Act: Obama's Mark On Foreign Policy. *NPR*, 20. september. Dostopno prek: <http://www.npr.org/2016/09/20/494625983/patient-diplomacy-and-a-reluctance-to-act-obamas-mark-on-foreign-policy> (30. junij 2017).

Jackson, Robert in Georg Sorensen. 2010. *Introduction to International Relations Theory; Theories & Approaches*. New York: Oxford University Press.

Jones, Steve. 2017. Understanding the Bush Doctrine. *ThoughtCo* (17. januar 2017). Dostopno prek: <https://www.thoughtco.com/the-bush-doctrine-3310291> (18. junij 2017).

Kanjč, Sabina. 2006. *Razumevanje evropske zunanje politike z vidika dihotomije agent-strukture*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kegley, Charles W. in Eugene R. Wittkopf. 1995. *World politics: trend and transformation*. New York: St. Martin's Press.

Kimberly, Amadeo. 2017. What Has Obama Done? 11 Major Accomplishments. *The Balance*, 22. junij. Dostopno prek: <https://www.thebalance.com/what-has-obama-done-11-major-accomplishments-3306158> (25. junij 2017).

Knight, Charles. 2002. Essential Elements Missing in the National Security Strategy of 2002. *Center for International Relations, Boston University*. Dostopno prek: <http://www.comw.org/qdr/0210knight.html> (18. junij 2017).

LeLoup, Lance T. in Steven A. Shull ur. 2003. *The president and Congress: collaboration and combat in national policymaking*. New York: Longman.

Mintz, Alex in Karl DeRouen. 2010. *Understanding foreign policy decision making*. New York: Cambridge University Press.

Morgenthau, Hans Joachim. 1995. *Politika med narodov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Mastanduno, Michael. 2011. The United States Political System and International Leadership: A 'Decidedly Inferior' Form of Government. V *American Foreign Policy, theoretical essays*, John Ikenberry ur. 250–67. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning.

Neustadt, Richard E. 1991. *Presidential power and the modern presidents : the politics of leadership from Roosevelt to Reagan*. New York : Free Press.

Neustadt, Richard. 2003. Preface. V *The president and Congress: collaboration and combat in national policymaking*, ur. Lance T. LeLoup in Steven A. Shull. 5-13. New York: Longman.

Ondrejcsak, Robert in Tomaš Valanšek. 2010. *American Foreign and Security Policy under Barack Obama: change and continuity*. Dostopno prek: <http://cenaa.org/analysis/wp-content/uploads/2013/02/Ondrejcsak-pdf1.pdf> (21. junij 2017).

Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika, osnovne teorije in praksa*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Pomper, Gerald. 2001. *The 2000 Presidential Election: Why Gore Lost*. Political Science Quarterly vol. 116 (2), str. 201. Dostopno prek: <https://www.uvm.edu/~dguber/POLS125/articles/pomper.htm> (09. junij 2017).

Posen, R. Barry. 2011. The Case for Restraint. V *American foreign policy: theoretical essays*, John G. Ikenberry ur. 552–80. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning.

Presidents of USA. Dostopno prek: <http://www.presidentsusa.net/presvplist.html> (20. marec. 2015).

RTVSLO. 2009. Nobelovec Obama presenečen in hkrati ponizen. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/svet/nobelovec-obama-presenecen-in-hkrati-ponizen/214181> (20. april 2017).

--- 2012. Ko je svet zadrževal dih: Pol stoletja od kubanske raketne krize. Dostopno prek: <https://www.rtvsllo.si/svet/ko-je-svet-zadrzeval-dih-pol-stoletja-od-kubanske-raketne-krize/294148> (29. april 2017).

Russett, Bruce in Harvey Starr. 1992. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

PBS Frontline. 2004. *Rumsfeld's war*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=9SbK3gg2jjs> (20. junij 2017).

Saldin, P. Robert. 2008. Foreign Affairs and the 2008 Election. *The Forum* 6 (4). Dostopno prek: https://scholar.harvard.edu/files/saldin/files/foreign_affairs_and_the_2008_election.pdf (20. junij 2017).

Schulberg, Jessica. 2015. Obama's Foreign Policy Promises Then and Now. *The Huffington Post*, 11. januar. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/entry/obama-foreign-policy-broken-promises_us_5633e41fe4b0c66bae5c8d22 (30. junij 2017).

Singh, Robert. 2003. *American government and politics: a concise introduction*. London: Thousand Oaks.

--- 2006. The Bush Doctrine. V *The Bush doctrine and the war on terrorism: global responses, global consequences*, Robert Singh in Mary Buckley ur., 12–32. New York: Routledge.

Simoniti, Iztok. 1995. Sodobna realistična misel. V *Politika med narodi*, Hans J. Morgenthau, 3–49. Ljubljana: DZS.

--- ur. 2014. *Diplomatsko pravo, izbrane konvencije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Smith, Reiss. 2016. US political system: How does it work? Senate, House of Representatives and more explained. *Sunday express*, 08. november. Dostopno prek: <http://www.express.co.uk/news/world/729708/us-election-2016-senate-house-of-representatives-political-system-explained-how-work> (03. maj 2017).

Sterling-Folker, Jennifer. 2006. *Making sense of international relations theory*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, Inc.

The Economist. 2013. The origins of the financial crisis. Dostopno prek: <https://www.economist.com/news/schoolsbrief/21584534-effects-financial-crisis-are-still-being-felt-five-years-article> (24. junij 2017).

Toplak, Jurij in Klemen Jaklič. 2005. *Ustava Združenih držav Amerike: s pojasnili*. Ljubljana: Nova obzorja.

Udovič, Boštjan in Denis Mancevič. 2009. Poskusi prevrednotenja položaja Ruske federacije v mednarodni skupnosti – primer Gruzije. *Družboslovne razprave*, XXV (2009), 61: 81–100.

Udovič, Boštjan. 2009. *Ekonomska varnost in ekonomska diplomacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

U.S. Constitution – Ustava ZDA. 1787. Dostopno na: <http://constitution.findlaw.com/> (7. junij 2017).

Ustanovna listina Organizacije Združenih narodov. 1945. Dostopno prek: [http://www.unaslovenia.org/sites/default/files/Ustanovna%20listina%20ZN%20\(Ang-Slo\).pdf](http://www.unaslovenia.org/sites/default/files/Ustanovna%20listina%20ZN%20(Ang-Slo).pdf) (07. junij 2017).

Uradna spletna stran Bele hiše. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/1600/presidents/georgewbush> (03. maj 2017).

Uradna spletna stran Busheve predsedniške kampanje. Dostopno prek: <http://www.4president.org/issues/bush2000/bush2000foreignpolicy.htm> (12. junij 2017).

Uradna spletna stran Kyotskega protokola. Dostopno prek: http://unfccc.int/kyoto_protocol/background/items/2879.php (17. junij 2017).

Valerie M. Hudson. 2012. The history and evolution of foreign policy analysis. V *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ur. Amelia Hadfield, Tim Dunne in Steve Smith, 13–35. Oxford: Oxford University Press.

Vukadinović, Radovan. 1989. *Osnove teorije međunarodnih odnosa i vanjske politike*. Zagreb: Školska knjiga.

World Atlas. Dostopno prek: <http://www.worldatlas.com/articles/the-largest-countries-in-the-world-the-biggest-nations-as-determined-by-total-land-area.html> (3. julij 2017).

Zoellick, Robert B. 2000. *Campaign 2000: A Republican Foreign Policy*. Foreign Affairs (januar, februar 2000). Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-01-01/campaign-2000-republican-foreign-policy> (12. junij 2017).